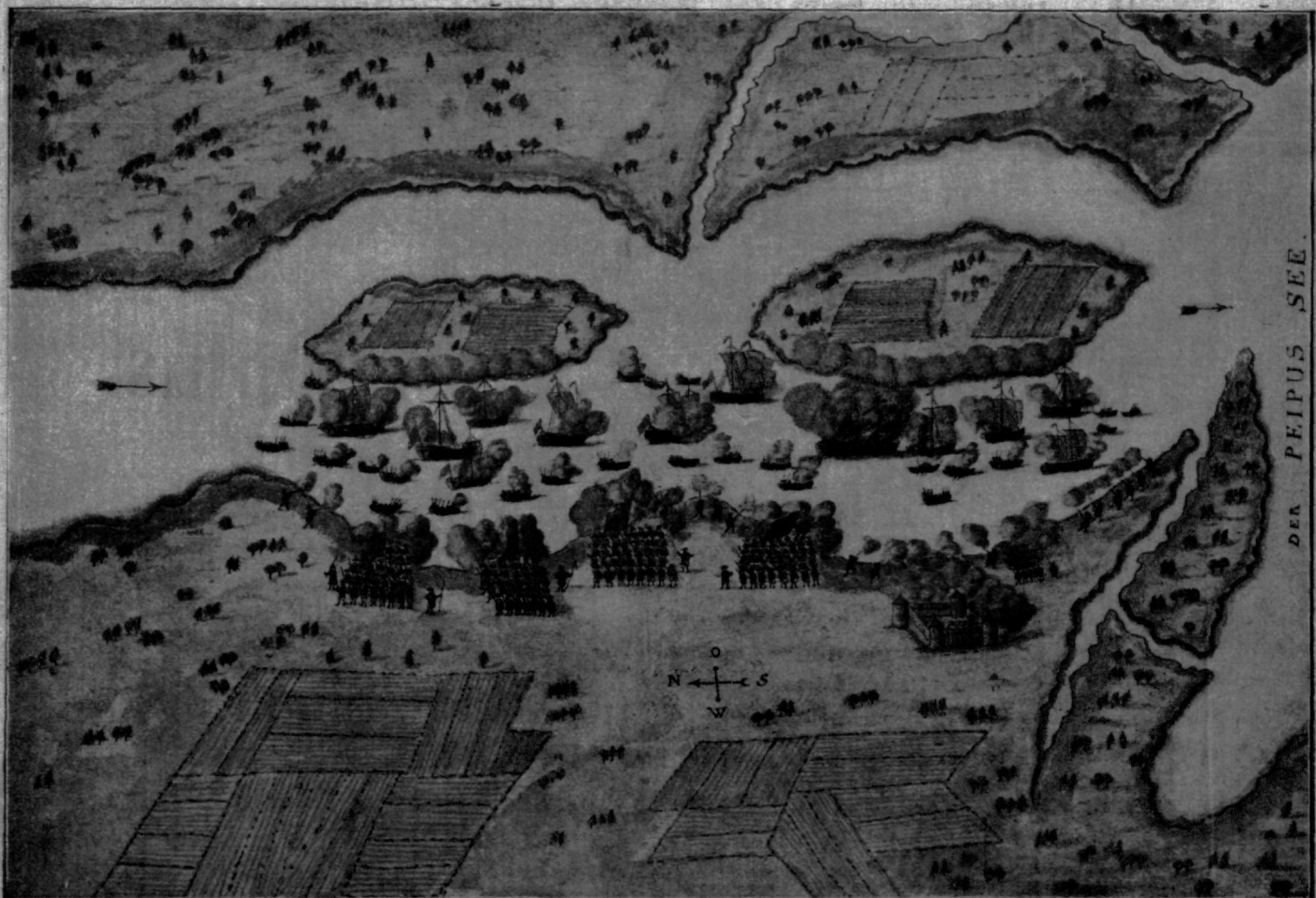

ODAMEES

Nr. 3 (17) MÄRTS 1924

III AASTAKÄIK

Lahing Rootsi ja Vene laevastikkude vahel Emajõe suus 1704

Pidage meeles

et Eesti vanem päevaleht „Postimees“ rakendab kõik oma jõu Eesti rahva hääd käekäigu töösse. See püüdmine on „Postimehele“ kõige teadlikkude Eesti kodanikkude hulgas niisuguse poolehoidu toond, et „Postimehel“ praegu suurem kindlate tellijate hulk on, kui ühelgi teisel lehel Eestis.

Kui Teie veel „Postimehe“ lugejate hulgas ei seisate, siis tellige „Postimees“ veel täna ära ja soovitage seda ka sõpradele.

„Postimehes“ ilmuvatel kuulutustel on kindel mõju, sellepärast kuulutab igaüks „Postimehes“.

„Postimees“ ilmub 7 korda nädalas. Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid ja kohalised tellijate vastuvõtjad.

„Postimehe“ kõrval ilmub ainukene korralik pilkeleht Eestis — „Sädemed“. Kes hääd poliitilisest pilkest lugu peab, see muretseb omale „Sädemed“. Hind 25 mk. Nõudke raamatukpl. ja ajalehemüüjatelt.

„Odamehe“ raamatukauplus

Tartus, Promenaad 7-a, telefon 67, postkast 51

Ajalehtede: „Vaba Maa“
„Esmaspäev“

Ajakirja: „Ronk“
kogu Tartu esitus on „Odamehe“ raamatukaupluses

Ajakirjade: „Odamees“
„Ajalooline Ajakiri“
päätalitused on „Odamehe“ raamatukaupluses Tartus

„Õpetatud Eesti Seltsi“ väljaannete
pääladu ja esitus kogu Eesti jaoks on
„Odamehe“ raamatukaupluses Tartus

Ajakirjade: „Naisterahva elu“
„Modern“

Tartu tänavamüügi esitus on „Odamehe“
raamatukaupluses

Ajakirja: „Protestantline Ilm“
Tartu esitus

Tellimiste ja kuulutuste vastuvõtmine / Üksikud numbrid

M. Jänes'e

riidekauba ladu

Tartus, Kaubahoovis nr. 11—12

asutatud 1899. aastal

palub austatud publikumi

Eesti nädala jooksul,

mis ärapeetakse 31. märtsist kuni 7. aprillini 1924. a.,
oma vaateaknaid ja ka äris järgmiste

Eesti vabrikute

Hiiu - Kärkla Kalevi Vabriku Ühisus C. & E.
Ungern-Sternberg. — Sindi Kalevi Vabriku A.-S.
enne Döhrmann & Poeg. — Narva Kalevi Manu-
faktuur enne Kalevi Vabrik A. L. von Stieglitz. —
Narva Kreenholmi Puuvilla Vabriku Osa-Ühisus.
— Narva Linaketramise Manufaktuuri Ühisus
enne Linaketramise Vabrik Parun A. L. Stieglitz.
— Balti Puuvilla Vabrik A.-S. Tallinnas ja
Üljandi Linatööstuse Ühisus

riidekaupade rikkalikku valikut vaatama tulla.

Et Eesti nädalat kaubatarvitajatele huvitavaks teha, selleks lasen

suure hinnaalandusega müügile

550 arssinat läbiõllast ülikonna riidet 2 arssinat lai á 330 mk. küünar,
1000 arssinat läbiõllast ülikonna riidet korutatud lõngadest 2 arssinat lai
400—500 mk. küünar ja palju teisi Eesti vabrikute kaupsid

võistlemata hindadega.

Võrrelge kauba väärtust ja hindasid

Graafilise-kunsti asutus (ja kirjastus) **H. Laakmann, Tartus**

asut. 1837. a.,

mis kõige moodsamate masinate ja aparatuuridega uuema aja saavutuste alal varustatud on, jaguneb järgmistesse

spetsiaal-osakondadesse:

Raamatutrükikoda

valmistab kõiki trükitöid, nagu raamatuid, vähemaid brošüüre, ilustatud kuulutusi liht- ja värvtrükis.

Kivitrükikoda

valmistab etikette, plakaate, kunstiliselt valmistatud maitserikkaid ümbrikuid igasuguse sissepakkimise alal.

Tsinkograafia

valmistab võistlemata häduses kõiksuguseid klisheesid nii liht- kui ka kõige peenemaid autotüüpisid ühe- kui ka mitmmevärvi trüki jaoks.

Kõitekoda

valmistab hulgaviisi kooli-, raamatukogu-, kontori-, pangaja ilukõiteid, aadressi mappesi jne.

Lineerimisosakond

valmistab kõiki lineerimistöid lihtsates koolikaustikutes või kõige peenemaitselisemates tabelites.

Et iga osakonda nüüd esimese klassi välismaa spetsialistid juhatavad, pakub firma tõesti laitmatuid ja kunstimaitselisi töid parajate hindadega.

**„Odamehe“ raamatukauplus Tartus, Promenaad nr. 7-a,
telefon nr. 67, postkast nr. 51**

Kogu müügil olev eesti kirjandus / Ajakirja „Odamehe“ päätalitus / „Uuba Maa“, „Esmaspäeva“ ja „Ronga“ Tartu talitus / Õpetatud Eesti Seltsi väljaannete pääladu / Ajakirja „Ajalooline Ajakiri“ päätalitus / Ajakirja „Protestantiline Jlm“ Tartu talitus / Ajakirjade „Naisterahva Elu“ ja „Modern“ Tartu talitus

„Odamees“ korraldab ja varustab raamatukogusid 0/0 0/0.

„Odamehe“ tellimishind

$\frac{1}{1}$ aastas (12 nrt) — 400 marka

$\frac{1}{2}$ aastas (6 nrt) — 220 marka

$\frac{3}{4}$ „ (9 „) — 320 „

$\frac{1}{4}$ „ (3 „) — 115 „

Tellida võib igast numbrist alates. — Üksiku numbri hind endiselt 40 mk.

Tellimised saata „Odamehe“ päätalitusse Tartu, Promenaad 7-a. Tellimisi võtavad vastu ka kõik E. Vabariigi postkontorid ja korralikud raamatukauplused.

**„Odamees“ on trükitud Türi Paberi- ja Puupapi-vabriku A.I.S. paberil
Tartu ladu — Küütri tän. 5, kõnetraat 4-77**

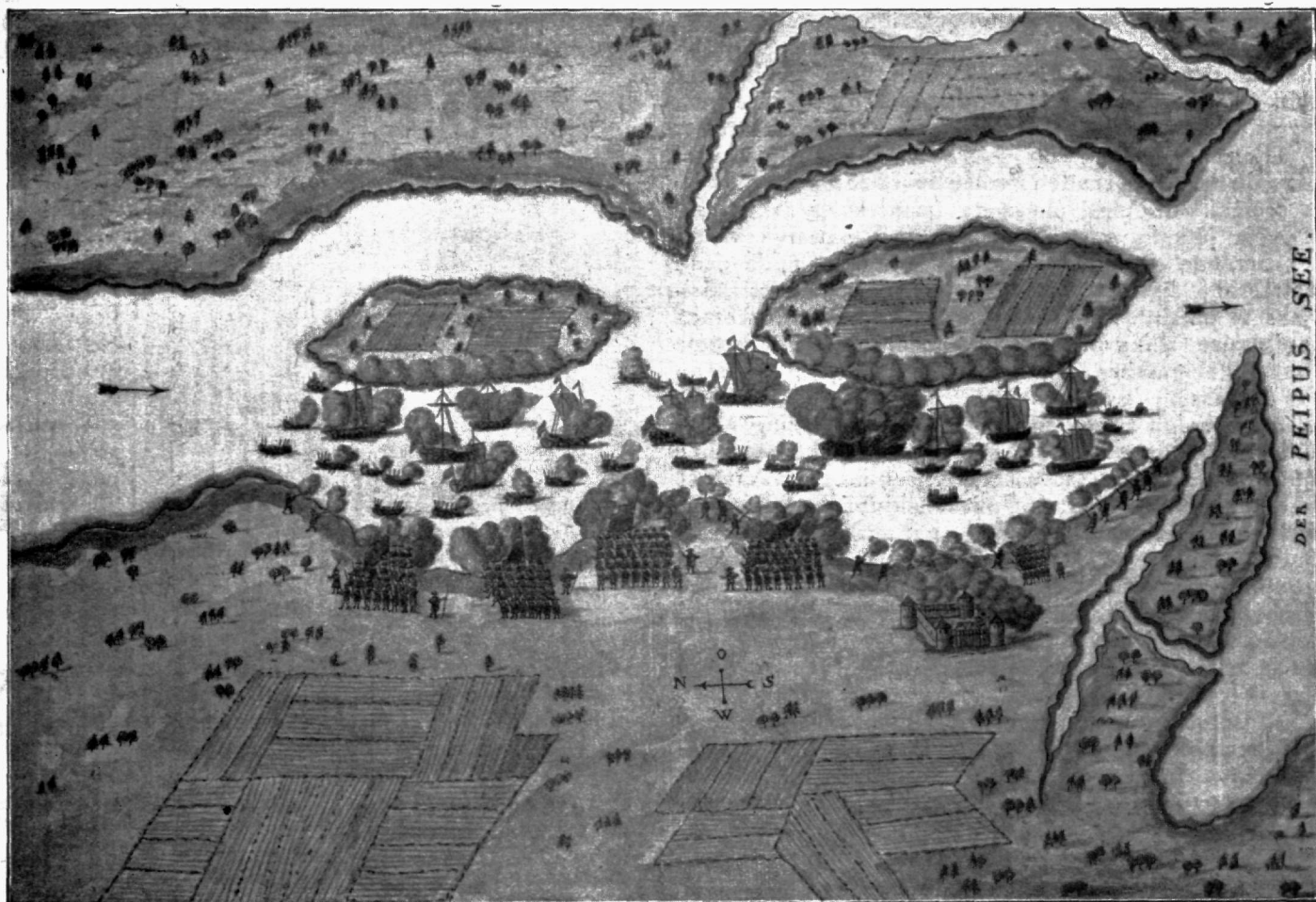
ODAMEES

Kastre lahing

„Odamehele“ kirjutand O. Freymuth

Aprilli lõpupäevil 1704 — põhja sõda oli maad laastand juba neli aastat — sai komander Löschert von Hertzfeld käsu oma laevastikuga sõiduvalmis olla, et jälgida venelaste liikumist Peipsil. Selle laevastiku ehitamisele oli Tartu laevatehases asunud 1700. aastal, ja 1704-ks oli valmivad 14 laeva, kokku 108 suurtükiga. Laevade nimed olid: Numers, Horn, Strömfeld, Schlippenbach (à 4 suurtükki), Victoria, Vivat, Elephant (à 6 srt.), Narva, Skytte (à 8 srt.), Dorpat, Ulrica (à 10 srt.), Carlskrona, Carolus (à 12 srt.) ja Wachtmeister (14 srt.); meeskond koosnes 320 madrust ja 250 jalasõdurist. Juba eelmisel aastal olid laevastikul olnud hääd teened ja pidi nüüd jälle võitlusse astuma. See laevastik oli igatahes õige aukartust äratav jõud.

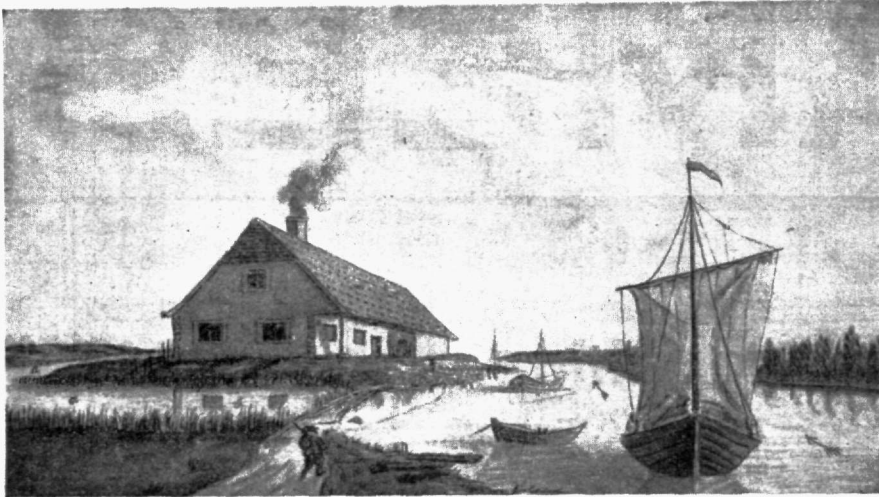
Venelased olid Porkasaarelt (praegu Piirisaar) maale tulnud, ja neil oli käsk Rootsi laevastikku mitte mingil tingimusel Peipsile lasta, sest et see Vene kavatsusi Vasknarva juures oleks võind takistada. Laevastik lahkus Tartust 3. mail komandant Carl Gustav Löschert von Hertzfeldi juhatusel, kelle lipulaevaks oli „Carolus“. Löschert oli aga eelmisel päeval mõne sõbraga lahkumispäeva pühitsend, ja see võis ta võidulootust pisut olla tõstnud, — ei olnud igatahes tarvitusele võetud kõiki ettevaatusabinõusid, nagu see oleks pidand olema: suurtükid olid laadimata, sõduritele igasugune sõjamoona välja jagamata. See kõik pidi sündima Emajõe suus. Venelaste liikumisest oli Löschert küll informeeritud, kui rahuldavalt aga, on

Ed. Körberi joon.

Kastre lahing Emajõel a. 1704

Õp. Eesti S. kog.

Ed. Körberi joon.

Kastre lossi asukoht — Kantsi kõrts, u. 100 a. tag.

Õp. E. S. kog.

küsitav. Igatahes pidi ta hädaohtu olema alla hinnand; võidukindlalt sõitis ta teele.

Venelased olid aga pisut allpool Kastret ühel eriti kitsal kohal jõe kalda okkupeerind ja niipea kui laevastik jõudis sinna, võeti laevad üksikult tule alla. Jõe kitsuse tõttu manööverdämises takistatud ei saand laevad üksteisele appi minna, pääle selle ei olnud nad nii ootamata kallaletungimisele, juba jõe piirkonnas, kuidagi ette valmistatud, nõnda et venelastel väga kerge oli laevu üksikult võtta. Osa meeskonnast sai üle parda hüpata, kaldale pääseda ja Tartu pageda, kuid kaunike osa langes vangi. Löschert, kes ei tahtnud seda teotust üle elada, heitis „Caroluse“ püssirohukambri tule ja laskis enda ühes oma lipulaevaga õhku. Ed. Körber teab tähendada, et laevakere veel praegu jõe põhjas puhkavat, ja soovitab teda üles tõsta.

Peipsi laevastik oli seega rootslastele kadund; 13 äravõetud laeva saadeti Peeter Suure rõõmuks Pihkva, kes seeläbi sai Peipsi piiramata isandaks ja takistamatalt võis jätkata oma operatsioone Vasknarva vastu.

Sarnane on üldistes joontes sündmus, mida peab illustreerima ligiolev pilt. See on pärit Körberi käsikirjalisest pärandusest, kes selle on kopeerind, kahjuks mingisuguse allika nimetamata. Ülemäärsele täpsusele ei saa pilti igatahes kuidagi pretendeerida; autor on enda fantaasiale annud õige vaba lennu. Jättes tähele panemata hulga ebaõigeid üksikasju, on lahing kõige päält viidud Peipsi lähedusse, kus ta kunagi pole olnud, isegi kui arvesse võtta perspektiivseid väärtusi. Kuid teatavas mõttes on pilt siiski väga huvitav ja vististi mitte tähtsusetu. Jõe paremale kaldale on joonistatud loss nelinurkse aluse ja nelja ümmarguse nurgatorniga. Siin võib olla tegemist ainult Kastre (Warbek) lossiga, mille ligidal lahing löödi. Küll on pildi autor ta ekslikult asetand Emajõe paremale kaldale ja nii kaugele Peipsi sohu, kuhu küll vaevalt oleks võimalik olnud teda ehitada.

Loss asus umbes üks verst allpool Kastret, Emajõe pahemal kaldal, ja oli Tartu piiskopi väikeseks vesilossiks, mis eksisteeris Emajõe laevasõidu tõkekindlustusena ning ühtlasi kaugema eelpostina venelaste võimalikkude pääletungimiste kaitseks. Siin Kastres viiseriti sisse- ja väljasõitvad laevad ning võeti tolli 1392. a. rahulepingus kinnitatakse muuseum, et novgorodlastel peab olema vaba tee „parve juures, mis asetub Emajöel, Warbeke ees.“ Lossi asutamisaasta pole

meil kindlasti teada, siiski tohiks seda otsida küll juba XIII aastasajast. 1425. kuni 1438. aasta vahel oli Kastre kaua piiskop Dietrich Resleri asukohaks.

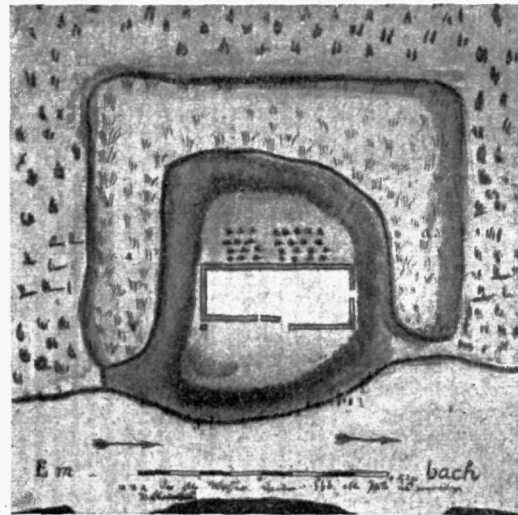
1558. aasta juuli algupäevil tungisid venelased Kastrele ootamatalt kallale, meeskonna (40 meest) hooletuse tõttu, kes tähele ei pannud, kuid venelased väravale tule otsa panid ja sel teel sisse tungisid. Meeskond langes vangi, loss purustati. K. v. Löwis of Menar'i lossileksikonis (Riia 1922) esinev vaade, nagu poleks venelased lossi vigastand, ei näi vastavat tõele, sest et Tartu starostei inventaar, mis valmistatud aastal 1582, see on kohe pääle Poola kätte minekut, kuninglikkude revidentide Stanislav Pekoslavski ja Stanislav Lokniezki poolt, ütleb:

„Werbin (p. o. Werbik-Kastre) oli Tartu piiskopi väike loss, 3 peenikooramat Tartust, Emajõe (Embeck) enda ääres, Laiusest vastaspoolsel kaldal; nüüd on ta kokkulangend ja suurelt osalt hävitatud; tema taga kuni Peipsini (Baipsu), mis lahutab Tartut Pihkvast, pole enam ühtki kindlustust ja seepärast näib meile tarvilik, et ta uuesti üles ehitataks, kus see oleks Tartu eelkindlustuseks Moskva-poolsel küljel.“

Nii Poola revidendid. See kavatsus ongi teostatud. Seepärast vististi ka poola keeles nimetus „Novy Kaster“, eraldamiseks „Stary Kaster'ist“, s. o. Vana-Kastrest (Oldentorn), mis asus tükk maad ülevalpool.

Lossi põhi oli pea täisnelinurk, ümmarguse torniga idas ning ümbritsetud kraaviga, mille ase näha

veel praegugi. (Siin Körberi järelle toodud plaan näitab valli kraavi asukohta, müüristik on hilisem ehitus) Roots-lased panid Kastre lossile erilisel rõhku, ja silmaspidades ähvardavat põhja sõda, pidi lossi edasi ehitama ning kindlustama;

Kastre lossi asukohta plaan

ma; ühele nurgatornile pidi juure tehtama veel kolm. Löwis of Menar nimetab üheksat plaani Stokholmi sõjarkiivis (a. 1697—99), mis käivad nende kavatsuste kohta. Kas ehituskavatsused teostatud, seda ei nimetata. Kui vaadelda nüüd Kastre lahingu pilti, siis võiks seda peaaegu oletada, kuigi seda ei saa pidada selgeks tunnistuseks. Põhja sõjas hävitasid venelased Kastre ja et ta hiljem oli tähtsusetu, siis jäi ta varemteks. Nüüd asub sel kohal vist küll lossi rusudest ja ühe osa müürijäänuste kasutamise ehitatud Kantsi talu, ja ainult nimi tuletab mee, milline huvitav minevik on olnud sel pinnal.

Padise

„Odamehele“ kirjutand J. Ernits

Padise abti pitser
a. 1321

Vanasti katoliku usu ajal oli meie maal mitu mees- ja naiskloostrit. Aegade voolud ja uskude vahetus on nad aga kõik hävitand. Mõned nendest on hoopis kadund, ka „nende ase ei tunne neid enam“, kuna teistest ainult varemend jälrel.

Üks vanematest mees- ehk munk-kloostritest oli Padise. Ta asus Kloostri jõekese kaldal, praeguses Harju-Madise kihelkonnas, 6 klm Rogerviigi (Baltiski) lahest ja 48 klm Tallinnast. Rahvasuus on Padise Kloostri mõisa nime all tuntud.

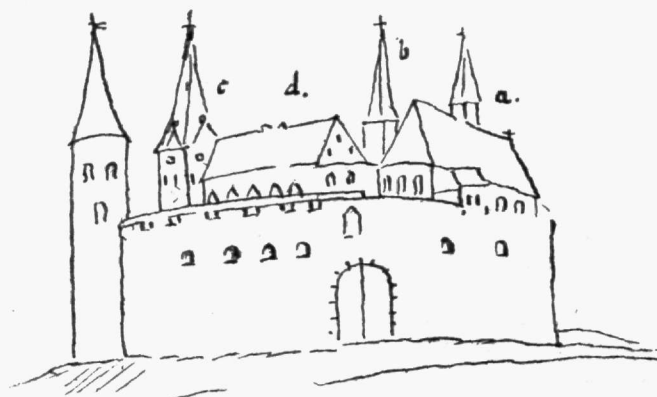
1254 asutas Dünamünde kloostri abt Konrad siia väikese katoliku usu kabeli, mis, vist paese maa pärast, omale Padise (Pathes) nimeks sai. 1862 ehitati siit kilomeetrit 11 eemale veel teine, Risti kabel, kuid juhtivale kohale jäi Padise. 1281 anti Padisele abikloostri õigused ja kabeli juure ehitati mõned puust majad. Daani kuninga Erik Menvedi toetusel lahutati 1317. a. Padise Dünamündest ja ta sai iseseisvaks. Sama kuningas annetas talle hulga maid kasutada, isegi Märjamaalt ja Raplast. Selle järele alustati siia kivist hoonete ehitamist, milleks tarvitati läheduses olevat Vasalemma marmorit.

Uus, vägivaldaga pääle surutud usk ei leidnud inimeste seas poolehoidu. Rahvas ihkas oma kaotatud vabadust tagasi ja tõstis kord siin, kord sääi mässu. Ka Padise isandad ei tunnund endid sel ajal julged olevat. 1332 tehti kloostri vallid ja kraavid ümber ja ta anti Tallinna piiskopi ülemvalitsuse alla. Kuid Padise elanikke ei suutnud vallid ega kraavid kaitsta:

1343 võtsid eestlased kloostri, tapsid 28 munku ja panid hooned põlema. Pärast mässu mahasurumist ehitati klooster uuesti üles ja piirati tugeva müüriaga.

Elu läks omasoodu edasi. Mungad töötasid Vasalemma paemurrus haua kaunistusi, riste, kiriku akende ja uste karniise. Osa töösaaduseid leidis Maarjamaal menu, osa eksporteeriti meriteel Saksamaale.

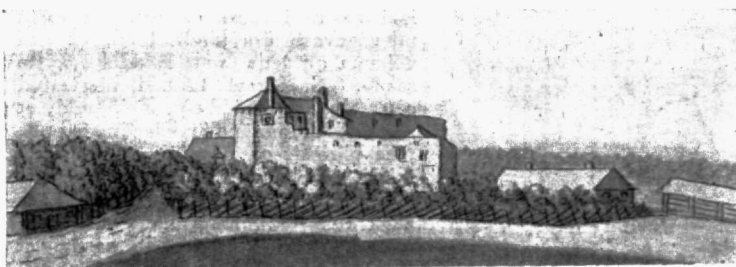
Pärast eestlaste allaheitmist ja oma võimkonna välispiiride kindlustamist tekkisid ordu ja piiskoppide vahel maade jagamise ja võimu pärast arusaamatused. See tüli kestis aastasajad. Ka Padise klooster sai selle all kannatada. 1448 langes ta ordumeeste kätte, kes

Õp. E. S. kog.

Padise klooster Jürgen Helms'i järele

See vanaaegne joonistus on prof. Brotze kopeeritud J. Helms'i hukkund käsikirjast (v. „Od.“ nr. 1 (15) lhk. 4). Sel ajal osutusid kloostri ehitusi piirava ülikõrge ringmüüri sees: a) munkade kabel ja munkade eluruumid, b) kloostri kirik, c) suur Maria-kirik, d) kloostriülesõit — abti — eluhoone. Lõuna-läänest piiras kloostrit kitsas kuid väga sügav oja, teistest külgedest sügav vallikraav. Ringmüüri küljes oli kõrge vahitorn. See kõik andis kloostri kaitse ilme. Täheandame veel, et Padise müürid on paksemad kui ühelgi teisel Liivi ordu kindlustusel.

Padise loss Mellini kaardi järele a. 1795
üleval — läänest, all — idast

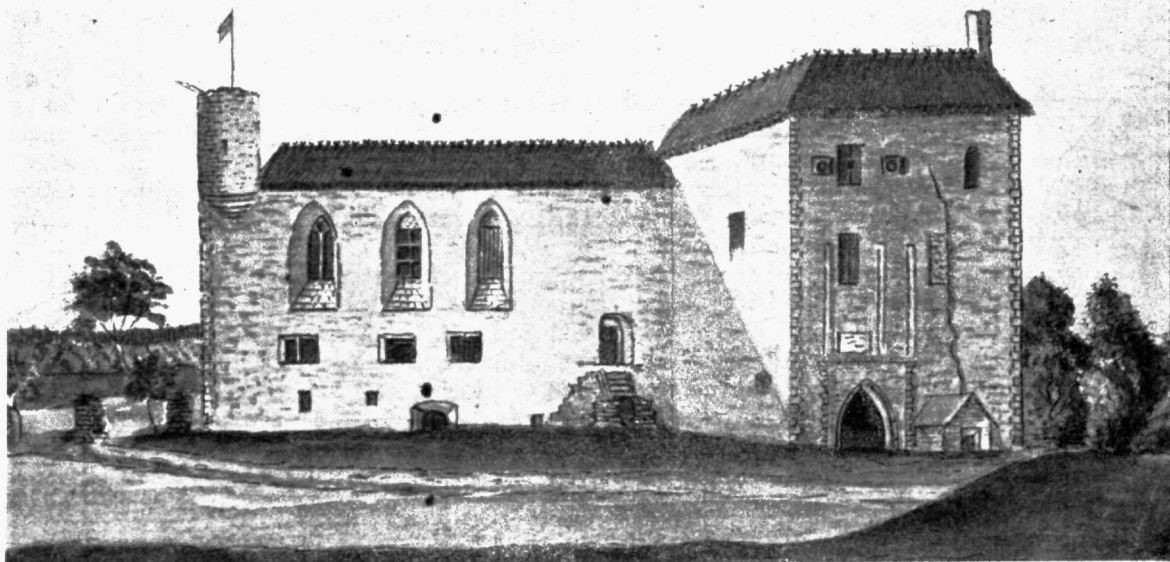
Õpet. E. S. kog.

teda kindlustama hakkasid. Usupuhastuse ajal läksid mungad laiali ja rüütlid võtsid maad omale. 1559 kaotati ametlikult klooster ära ja Padisest sai harilik orduherraade kindlustatud loss.

Orduriigi lagunemise ajal 1560 määras Pärnu maapäev Padise Daani kuninga vennale, Holsteini hertsog Magnusele. Kui rootslased 1561 Eestimaa orduriigi jäänuseid allaheitsid, asusid nad ka Padist piirama. Padis oli hästi kindlustatud ja ta garnison pani esialgu südilt vastu; aga kui rootslased teda tõsisemalt pommitama hakkasid, andis kindluse ülem Engelbrecht von der Lippe kohe alla.

1571 ilmus siia vene agent Johann Taube ja kutsus tallinlasi nõupidama, et nad venelastele vastu ei hakkaks. Tallinlased ei võtnud tema sobitust vastu ja Taube põgenes siit Poolamaale.

1574 saatis Saaremaa valitseja hertsog Magnus omad komissarid Padisesse rootslastele ettepanekut tegema, et Tallinn ja Harjumaa tuleksid Daani valitsuse alla, sest „Daanil olevat Venemaaga igavene rahu“. Ka sellest läbirääkimisest ei tulnud midagi välja.

Ed. Körber

Padise kloostri varem a. 1802

Õpet. E. S. kog.

1575 rüüstasid venelased Padise ümbrust, aga kindlust kätte ei saand. 18. veebruaril 1576 algasid nad uuesti Padise piiramist ja võtsid ta kahe päevaga ära. Kindluse päälük Hans v. Oldenborg ei pannud tarviliselt vastu. Nüüd riisusid venelased ümberkaudse maa päris paljaks. Järgmisel kevadel ei olnud talupoegadel enam hobuseid ega härgi; põldu hariti lehmadega, kel neid juhtus veel olema.

Sama aasta 26. aprillil tungisid rootsi palgalised sõdurid Padisele kallale, ehtasid kantse ja jooksid mõnekorra kindluse pääle tormi. Varsti lõppis piirajatel toidumoon ja et ümbrusest enam midagi võtta polnud, läksid nad minema. Juulikuus tungisid venelased ja tatarlased omakord Padisest Tallinna lähedusse röövima ja viisid siit hulga heinalisi, mehi ja naisi, ning hobuseid kaasa. Seda ei tahtnud rootslased neile tasumata jätta ja valmistasid vaenlastele kallale tungima. Selle kohta kirjutab ajaloolane B. Russov järgmist:

„26. juulil 1576 olid Rootsi omad ratsa- ja jalaväed ennast kõike jõudumööda täiendand ja läksid välja venelastele ja tatarlastele pussitegemist kättetasuma ja olid teel Padise poole, et tatarlastele äkki kaela langeda. Samal ajal läksid 50 mittesaksasugu vabadikku salaja välja öö ajal, kuna linnas keegi sest ei teadnud, ja läksid teist teed, ega olnud nende hulgas enam kui 16, kel pikad torud olid. Ja kui tatarlased Padises Rootsi omade tulemisest kuulsid, läksid nad paku ja juhtusid parajasti vabadikudele õnneks, aga kogemata, sest et ühed teistest midagi ei teadnud. Vabadikud ei julend päeva ajal tatarlaste pääle minna, sest et nad liiga nõrgad olid, vaid hoidsid end võsas ja rägvas varjul ja panid teravasti tähele, kuhu tatarlased ööseks leeri jäävad. Ja kui nad Orrendali külas sügava jõe kaldal, kus neil üks külg sakslaste ja rootslaste eest kaitsitud oli, leeri asusid ning magama heitsid ja hobused rohu pääle sööma lasid, siis tungisid need ennenimetatud mittesaksad öö ajal oma torudega nende kallale ja

tegid suurt kisa saksakeeli, niipalju kui keegi mõistis. Tatarlased ei mõistnud muud midagi arvata, kui et need aina sakslased ja rootslased on ja põgenesid seepärast ära võsasse ja rägasse ja jätsid neile kõik oma hobused ja sõjariistad saagiks. Nad said säält üle 60 hobuse ja kihutasid nendega kohe Tallinna poole ja leppisid sellega; sest suurem hulk neist ei olnud eluajal hobuse omanik olnud. Ja kui neid veel vähem oleks olnud ehk kui needki aga südikamad oleksid olnud ja kindlasti seisukoha oleksid võtnud, siis oleksid nad küll kõik tatarlaste ruunad, keda üle 400 oli, äratönd.“

Ed. Körber

Õpet. E. S. kog.

Padise kloostri abt Tallinna Niguliste kiriku altarpildil järele

1580 tungisid rootslased uuesti Padise kallale. Selle sõjakäigu kohta jutustab sama kroonik Russov järgmist:

„Samal ajal olid ka rootsi ja tallinna sõjamehed ja aadlist lantsassid ja talupojad Padise maja piiramas ja nende sõjameeste päälükud olid Didrik Anrep ja Arent Asserye. Ja et Padise kõige ligem maja Tallinnast ja ainult kuus penikoormat teed kaugel on, siis oli selle moskvalane, et tallinlasi säält igal ajal hästi kiusata võiks, sõja vastu nii vägevasti ära kindlustand, et pea võimata oli teda suurtükkidega kätte saada. Seepärast tahtsid nimetatud sõjamehed, kui häid sõnumeid said, et säält sees moona palju käepärast pole, pika piiramisega oma õnne katsuda ja seisid terve suve kuni uue aastani selle kindluse all. Ja kui nad juba kaua aega olid piirand ja ületunud venelaste käest kindlaid teateid saand, et Padises suur nälj ja häda pidi olema, siis tahtsid 14. novembril maja pääle tormi joosta. Ja selles tormis kaotasid nad ligi sada meest talupoegi ja sakslasi ühes Rootsi sõjameestega. Aga rootslased ei tahtnud siiski veel järele jätta, vaid jäid ikka edasi maja alla.

Aga kui venelased nägid, et nad ära ei tahtnud minna, siis tuli neid öö ajal üksteise järele palju alla rootslaste juure ja töid ikka häid sõnumeid, et venelased Padises suure nälja ja häda pärast enam kauem ei või maja pidada, ja et neid palju juba nälga surnud ja palju haigeid maas on näljast ja lendvast tõvest. Viimaks tuli Hans Erikson (Brinkalast), Tallinna kuberner, jõulu ajal sinna, saatis trompeetri Padise vojevooda juure ja laskis temale sõbralikku lepingut pakkuda. Sellel laskis vojevooda suures vihas kuuli kehast läbi. Viimaks aga, kui mõned kõige kõrgemad bojaarid ja käsutajad ühes oma preestritega alla olid jooksnud ja tõeliku sõnume töid, et nad mitte ainult oma hobused, koerad ja kassid kõige sisikondadega, niisama ka kõik hobuse nahad, saapad ja

kingad ja kõik naha sadulate päält ära pole söönd, vaid ka õlgi ja heinu kuivatand, sellest jahu sõelund ja sellest putru keetnud ja selle toiduga kaua aega ilma leivata läbi ajand, — ka olevat mõned nende liht sõjamehed pisikese kuueaastase poisi tapnud ja salaja ära söönd, niisama ka kaks surnud last, siis andis see rootslastele põhjust veel kord maja päale tormi joosta. Ja kui nad redeleid töid ja müüri najale panid, siis aitasid venelased ise redelid ülestõmmata ja tulid kõige päält ise alla, — ja need jäeti ka elusse, sest nemad olid üsna nõrgad ega olnud kolmeteistkümnel nädalal leiba suhu saand. Aga teised, kelle maasulased ja talupojad majast leidsid, pidid nii noored kui vanad tasuma. Löödi siis maha ka vanem vojevooda Daniel Zigatsov ja noorem vojevooda Mihail Sitski jäeti ellu ja viidi vangis Tallinna. Sündind 28. detsembril 1580. a."

Nii lõppis siis Padises venelaste valitsus, kus nad ligi viis aastat olid peremehed olnud. Kindlus sai tublisti purustatud ja jäi sellest ajast osalt varemeteks. Rootslased teda enam ülesehitama ei hakand ja kui kindlus kaotas Padise oma tähtsuse.

1622 annetas Rootsi kuningas Gustav Adolf

Padise ühes tema päralt olevate maade ja Pakri saartega Riia lossikrahvile Toomas v. Rammile omanduseks. Padise oli Rammide suguvõsa käes kuni Eesti maareformi teostamiseni.

XVII aastasajal lõi kord pikne Padise põlema ja selle läbi hävines veel järelolev lossi osa.

Põhjasõja ajal ei olnud Padisel enam mingit tähtsust. Pärast rahutegemist kinnitas Vene valitsus mõisnikule ta endised õigused, ainult Pakri saarte kohta jäid maksma vanad rootsiaegsed säädused, mis puutusid nende sisemistesse korraldustesse. See erand võeti ka Vene säaduste kogusse üles.

Kui kindlusest ei saand Padisest ka Vene ajal enam asja. Ta oli oma ea eland ja pidi siin mere ääres nüüd aset andma uuele, ajanõuetele vastavale kindlusele Rogerviigile, nüüdsele Baltiskile, mida 1718 siia lahe kaldale hakati ehitama.

Mõned dokumendid Eesti talurahva pärisorjusest

Kui sakslased Eestimaa olid vallutand, ei langend kohalik talurahvas mitte kohe pärisorjusse. See kujunes alles hiljem, eriti XV aastasajal, kus selleks mõjumas olid mitmesugused põhjused. Talupoeg sai mõisniku omanduseks ja teda käsitati kui orja. Siin esitame kolm dokumenti vanemast pärisorjuse ajast, millest üks käib juhuse kohta, kus talupoegi müüdi ühes maaga, teine, kus see sündis ilma maata ja kolmas, kus talupoeg ühes lastega hobuse vastu vahetatud.

a) Talupojad müüdüd ühes maaga.

(Brieflade I, 1 nr. 199).

Mina, Lubrecht Karlever, Clauseni poeg, tunnistan kõigi ees, et mina enese ja oma pärijate nimel jne. oma armsa majamanda teadmisel ja tahtmisel, Tartu piiskopkonna õiguse ja kombe järele olen müünd aulikule mehele Hans Vifhusenile, hra Voldemari pojale ja tema sääduslikkudele pärijaile Tammanpe ja Stakelbergshoffi mõisa ja küla ühes Kalvanso heinamaaga Vönnu kihelkonnas 17 adramaaga ja 11 perega 1900 vana Riia marga eest. Tahan tagada ja hää olla, et nende 11 pere hulgas 20 hääd korralikku heinatöömeest on ja sinna jääma peavad, ja mis sääl ajutiselt sellest puudub, pean mina tema nõudmise järele täieadama ja hääks tegema. Sel puhul oleme ühes Hans Vifhuseniga astund meie auväärilise Tartu isanda ette ja oleme Hansule ja tema pärijaile nimetatud mõisa kõigi manustega vabalt ja tasuta üle annud ja tema nimele kirjutand ja (temast) loobund, nagu me selle kirjaga loobume kogu mõisa omandusest ja manustest. Suuremaks kindlustuseks oleme veel päale selle ühes temaga ratsutand nimetatud mõisasse ja temale ja tema pärijaile selle üle annud kõigi alade, piiride, maade ja talupoegade ning talupoegade võlgadega, nii uute kui vanadega, olgu need märgitud või märkimata jne. Pitsatid pandud L. Karleveri ja selleks kutsutud

vagade meeste Kersten Holsteveri ja Duseldei poolt. Antud Tartus aastal 1449 p. Kr. s., esmaspäeval päale pärtlipäeva (28. aug).

b) Talupojad müüdüd ilma maata.

(Brieflade I, 1 nr. 609).

Mina, Otto Tuve tunnistan ja kinnitan selle kviitungiga jne., et mina olen aulikule hra Heinrich Langele müünd kaks oma talupoegadest, nime poolest Peter ja Matthies, Mensee külast, milliste talupoegade eest ta minu nõudmise (tahtmise) on täitnud ja täielikult maksnud, ning on aulik hra Heinrich ja tema pärijad nende talupoegade eest minuga ja minu pärijatega tasa ja vaba iga-sugusest järelnõudmisest. (Selle) tõe kinnituseks olen siia alla pannud oma päritud pitsati.

Antud 1500. aastal, pühapäeval enne mihkkipäeva (27. sept.)

c) Talupoeg ühes lastega hobuse vastu vahetatud.

(Beiträge zur K. Est. Liv.-u. Kurl. I lkk. 319).

Mina, Dietrich Brincke, Hansu poeg, teatan ja kinnitan selle minu avaliku ja pitsatiga varustatud kviitungiga, et mina vaba tahtmisega ja järelekaalutud meelega, oma laulatatud naise, Vendel Lode, kaasteadmisel ja tahtmisel aulikule ja paljuvooruslikule prouale, õndsas Dietrich Metstakeni lesele, Dorothea Firxile, temale ja tema sääduslikkudele pärijatele olen annud ühe talupoja Hymmavere külast Lodten Clavesi poja, nime järele Jens Pepi, omaks ja põliseks ühes tema lastega, kes sündind ja sündimata, seega, et mina Dietrich Brincke, olen vastu võtnud aulikult ja paljuvooruslikult proualt ühe noore hobuse täielikuks vastutasuks. Nii töotan mina, Dietrich Brincke enese ja oma sääduslikkude pärijate eest seda talupoega ja tema lapsi mitte kunagi tagasi nõuda ehk lasta nõuda. Kõige selle kindla tõe suuremaks tunnis-tuseks panen mina, Dietrich Brincke, siia alla rippuma oma päritud pitsati, mis on kirjutatud ja antud Rakveres meie Issanda sündimise 1543. aastal, Püha Tooma (päeva) õhtul (20. dets.)

Lähemal ajal ilmub „Odamehe“ kirjastusel

Saaremaa ja Muhu muinasjäänused.

Reeigeerind ja ülevaate kirjutand
prof. A. M. TALLGREN.

Teoses antakse ülevaade Saaremaa ja Muhu, meie muistsel vabadasajal kultuuriliselt ja sõjaliselt kõige tugevama maakonna ajaloo kuni sakslaste tulekuni. Sellele järgneb saarte kõigi seni teadaolevate ainelise kultuuri mälestusmärkide kirjeldus suure hulga piltide ja kaartidega.

O. LUTS / TOOTSI LOOD

Äripäev

Pildikesed Paunverest / „Kevade“, „Suve“ ja „Tootsi pulma“ järg

Kirjutand O. Luts / Illustreerind R. Kivi

No kust, no kuidas te siia saite?“ astub Teele lähemale ja ulatab Kippelile käe. „Ah,“ kohkub siis, „härra Luts kah siin! Tere! No mõtle ometi! Kuidas te —“

„— jälle siia saite?“ täiendab Luts.

„Ei mitte! mitte! See koguni polnud öeldud selles mõttes: et jälle. Väga rõõmustav näha vanu tuttavaid! See ju on päris üllatus! Olge —“

Teele teeb liigutuse, otsekui tahaks võõraid kambri paluda, kuid hammustab huult ja vaatab saani poole, kuhu Mihkel vaheajal juba asetand reisikorvi. Tekib lühike, aga piinlik vaikus. Poolhämäruks on näha, kuidas Teele paled tumenevad.

„Ega ometi teie kuhugi ära ei sõida, proua Toots?“ küsib Luts tasa ja millegi pärast pisut kaeblikult.

„Ei... ei... Tahtsin ainult Rajale sõita.“

„Rajale? — Noh, siis...“

Luts peatab ja vaatab küsivalt ärimhe poole.

„Mis te tahtsite ütelda, koolivend?“ küsib Teele.

„Tahtsin ütelda, et... et siis on meil üks tee.“

„Oo, kas teie kah Rajale tulete? — See ju on suurepärane! Jaa, Liide rääkis, et olla teid külla kutsutud, aga ta oli kindel, et te ei tule. Nii, nii. Siis muidugi on meil üks tee. Aga teie, isand Kippel?“

„Meie teed lähevad lahku, proua Toots,“ vastab küsitav niisuguse liigutusega, et: jah, et lahku lähevad, pole midagi parata; et oleks väga armas, kui nad lahku ei läheks, aga...

„Tähendab, te jääte Ülesoole?“

„Mitte kogunisti, proua Toots! Meie mõlemad hoopis juhtumisi sattusime Ülesoole. Minu tee viib siit edasi mõne hää versta.“

„Nii, nii. Noh, sel puhul, kui soovite, koolivend Luts, võ b meie sõit kas või praegu lahti minna.“

„Rõõmuga! Ainult lubage, et ma oma koolivennale Joosepile hääd ööd soovin.“

Nende sõnadega jookseb Luts palgivirna juure, kus Toots ja Libe kogu aeg töötavad.

„Hääd ööd, koolivend Toots!“

„Nojah, hääd —“ vastab peremees segaselt.

„Kuhu sa s' kipud?“

„Rajale. Sinu abikaasa parajasti sõidab sinna — saan küüti.“

„Nojah, mine siis päälegi... Ei, kuule! Oota! See asi... Noh, küllap Rajal kuuled nii mõndagi. Ega sa ometi mind ära ei unusta? Tule vaatama. Oota, pea kinni — sa ju oled söömata!“

„Ära muretse, kulla Joosep!“ hüüab Luts tagasi, pigistab Kippeli kätt, pilgutab silma ja tõttab saani juure, kus Teele teda juba ootab.

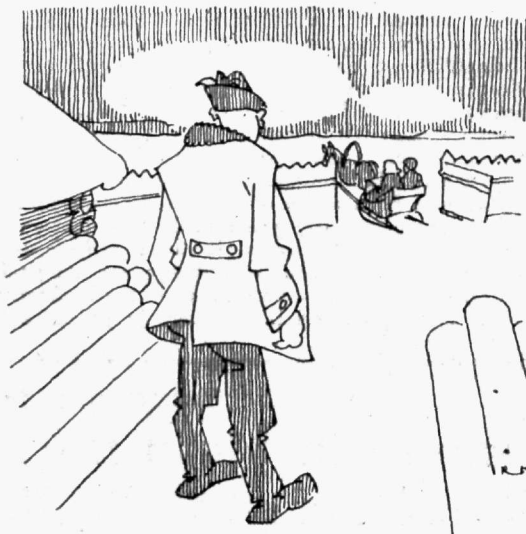
Ning kohe päale seda vihiseb lilleline saan Ülesoo õue värvast välja, ilma et kumbki sõitjatest tagasi vaataks.

„Пошла — поехала,“ ümiseb Toots palgivirna juures. „А мнѣ хоть-бы слово! Хоть-бы единое слово! — Ну, хорошо!“ Ja Kippelile: „Minge kambri, isand Kippel! Me tuleme kohe järele, oleme varsti valmis.“

„Einoh,“ vastab ärimees, „võtame n'd ikka koor- mad enne maha, küllap siis läheme kõik üheskoos.“

Varsti ongi töö valmis; Libe ja Mihkel hakkavad hobuseid lahti rakendama. Toots heidab viimse pilgu märksa suurend palgivirnale ja astub siis ühes külal- lisega kambri.

Vaevalt on ta enese kasukast ja vildikutest lahti koorind, kui ema tagakambri lävelt märku annab: tulgu ivakeseks sinna.

„Пошла — поехала!“

„Mis on?“ küsib Joosep kärsitult.
 „Teele käis siin.“
 „Käigu.“
 „Pakkis siin kõik kokku oma pesu ja asjad ja viis ära.“
 „Viigu.“
 „Heldekene, no kas see s' sulle nii ükskõik on?“
 „Mis ma s' pean tegema?“
 „Kas ta siis ei mõtlegi enam tagasi tulla?“
 Poeg kehitab õlgu: kust tema seda võib teada.
 „Tead, Joosep,“ algab siis ema, „mina küll arvan, et tast tagasitulejat enam ei saa. Tead —“
 „Noh, noh?“
 „Homme lubas klaveri järele tulla.“
 „Mhühüh,“ ümised Toots pikkamisi ja tumõdalt. Siis liigutab end vanatoi voodis, kõhib, tõuseb käsipõsikili ja küsib:

„Kes seal kõhib eeskambris? — Kas jälle mõni uus sulane või?“

„Ei ole. See on üks tuttav.“
 Kogu söögiajal ei taha jutt meeste seas sobida. Lible teab, mis ta teab, Mihkel üldse räägib harva ja ärimees Kippelgi ei leia õiget jutuainet, nähes, et kõik teised on otsekui rõhutud meeleolus. Nii vaikselt ja omaette pole Ülesool õieti kunagi lõunalauas istunud. Aga missugune möll ja trall valitses samas tares alles hiljuti, mõni nädal tagasi, Tootsi pulma ajal! Kuidagi ei tahaks uskuda, et see on üks ja sama Ülesool talumaja eeskamber. Kuid pole midagi parata, peab uskuma, sest siis oli pühapäev, nüüd on äripäev... elu äripäev.

Alles siis, kui Lible koju läind ja sulane kuhugi ära kadund, tuleb Ülesool peremehele meele see eelmine jutt Lutsuga.

„Kuulge,“ pakub ärimehele paberossi ja naeratab, „ütelge mulle nüüd õige puhtast südamest, isand Kippel, kuhu te õieti tahate minna? Kuhu Luts läks — seda ma tean, aga teie reisisiht on minule veel täielik saladus. Tont võtku, me oleme vanad hääd sõbrad, kas teil siis minu vastu sugugi usaldust pole?“

„Einoh,“ tõrjub ärimees paberossid tagasi ja võtab taskust sigarikarbi, „ilmtingimata oleme vanad hääd sõbrad... Vast soovite üks sigar, opmani-härra? Mina isiklikult pole kunagi olnud paberosside sõber... Noojah, asjalugu on niisugune, kui see ainult meie teada jääb siis...“

„Ilmtingimata jääb see ainult meie kahe teada!“ hüüab Toots. „Kõnelege aga julgesti.“

„Kaege, opmani-saks, siin lähedal on üks küla... Sürgavere.“

„On. Aga mitte just väga lähedal. Sinna saab nii... versta kuus.“

„Tehtud! Ja selles külas on üks talu... Purtsli talu. Teate?“

„Tean. On. Sää! on lesk perenaine ja see isegi on minu naise sugulane.“

Toots vaatas paar silmapilku mõttes olles enese ette, närib päkka ja hüüab siis valjusti:

„Tean! Tean, isand Kippel! Tean kõik. Edasi pole tarvis kõnelda.“ Ja pisut tasemini: „Hmhüh, see on kaunis jumekas lesk, ega ei mõista midagi ütelda. Mäletan: minu pulmas, sää!...“

Aga just nüüd lähevad linnaisanda keelepaelad lahti, ta laskub mugavalt tooli seljatoe najale, sirutab purakiid ettepoole välja, popsutab mõnusalt sigarit ning kõneleb pikalt oma tuleviku väljavaateist.

„Kes sää! kõhib eeskambris? — Kas jälle mõni uus sulane või?“

Õieti ju pole ärimehe elul viga jne. Aga need on ikkagi juhuslikud sissetulekud, kui äri pole rajatud laiemale alusele ega tööta suurema kapitaaliga, pääasi: sellasest tegevusest ei jää mingisugust jälge. Oigus, ka vanast Nossovist pole praegu enam midagi nähtaval (nagu teada, lagastasid tema ulakad pojad kõik ta järelejäänud varanduse), kuid temast vähemalt kõneldaksegi tänaseni kogu Baltimaal. Noojah, sellepärast on ta siis otsusele tulnd, asuda mingisugusele... noh, nii... asjaajamisele, mis teatava aja pärast näitaks, et ka tõesti on midagi tehtud, on jõudu kulutatud. Muidugi, esimest sorti põllumees pole ta mitte, aga ega siis taluski pole ilmtingimata tarvilik nõiakunst ja soolapuhumine. Küllap harjub. Küllap tuleb siia, Ülesool, ja küsib opmani-isandalt nõu, kui oma taip mõnikord ei hakka.

„Enesest mõista!“ arvab Toots. „See kõik on tühine asi. Paljuks siis läheb siin tarvis põlluteadust. Teiseks ju on sää! ometi mõni harjund inimene juba ees. Esialgu võivad asjad minna vanal tõukejõul. Aga vaadake, isand Kippel: hoopis iseasi on, kuidas kujuneb perekonnaelu. Vaadake — see on tähtis!“

„Noh,“ noogutab ärimees päaga, „sellega ma juba saan hakkama. Need püksid (siin patsutab kõneleja oma püksireit) jäävad siiasamasse jalga, kus nad on praegu.“

„Seda ehk küll, aga enne võib tulla palju hulumist ja hammaste kiristamist. Niisuguseid lugusid on siin ilmas palju nähtud, ja muidugi nähakse tulevikuski. Ärge arvake, et ma teile tahan halba ettekuulutada — mina soovin teile kõige paremat — ma ainult tahtsin samuti muuseas tähendada, et... et ilma elu on imelik.“

„Ärge peljake, isand Toots. Juba vana Nossov ütles, et naistega peab ümberkäima, nagu perude hobustega: piits kätte ja piip suhu, ohjad pinguli!“

Umbes nii kõneldakse Ülesool eeskambris veel mõni aeg, siis tõuseb linlane tooli kolistades laua juurest ja ulatab peremehele käe.

„Need püksid jäävad siiasamasse jalga, kus nad on praegu“

„Vaja minna, vaja minna. Luts on nüüd juba ammugi päral, aga mina konutan veel siin. Ise pidin tulema kõigest veerand tunniks. Näete nüüd!“

Kuid peremees laidab õhtuse teekonna sootumaks ära. Jääge õöseks Ülesoole, puhake, ruumi on küllalt; mingu hommikul. Ärgu kartku, et ta' öö jooksul kuhugi kaob.

Viimaks on tulevane põllumees sellega nõus ja heidab puhkama. Alles järgmisel hommikul sumpab Paunvere kaudu Sürgavere küla poole.

VIII

Aga Luts on tõesti juba ‚päral‘. Astub Raja talu saali, vaatab ringi, tõmbab pää õlade vahele ja kuulutab.

„Mis te imestate koolivend?“ küsib Teele.

„Ütelge ometi Teele, kas see on seesama saal, kus seekord peeti pulmapidu?“

„Nojaa, seesama.“

„Kui vaikne! Jumala rahu on siin.“

„Aga mis siis teie arvasite? — Et pulm ikka edasi kestab?“

„Ei mitte seda. — Et ilmas üldse on nii vaikseid ruume!“

„Nonoh, kas teie siis kunagi pole leidnud vaikust?“

„Mitte kunagi. Mu kõravad praegugi kumisevad linna korteri mürgelist. Õnnetuseks on minu praegune tuba otse kõõgi kõrval, ja see alatine söögiriistade tärin, pliidraudade kolin ja kallatava vee solin viis mu meeletumiseni. Nii tulingi otsusele teile külla tulla, lootuses, et saan siin mõne päeva rahu. Igatahes, kui peaksin tülitama, siis kaon siit kas või praegu.“

„Jätke niisugune jutt, koolivend! Ärge kõnelge tülitamisest. Võtke palit maha, minge ahju juure sooja, seni kutsun Aliide ja keedan teed.“

Nende sõnadega läheb proua Toots teise tuppa, hüüdes juba lävelt: „Tule välja, Liide, meile tuli külaline!“

Külaline võtab oma ‚sinise‘ seljast, riputab varna; hõõrub käsi, jälle kuulatab ning pomiseb enese ette; „On aga tõesti vaikne! Mis siin viga töötada! Siin võta kätte ja —“

Lävele ilmub Raja noorem peretütar, natuke kohmetu, natuke häbelik, kuid palju armastuseväärsem kui paistis jõulu ajal.

Teretatakse. Ning siis ütleb võõras:

„Vaadake, Aliide, kunagi ei maksa endale kerge-meelselt kutsuda külalisi, sest nende hulgas on mõni nii häbemata, et tulebki. Näiteks, oli mullegi ainult vaja nimetada — juba ta ongi siin. Nüüd muidugi olete hädas ja murrate pääd, mis säärase isikuga pääle hakata. Aga teie troostiks, neiu Aliide, võin ütelda, et võtku mind odratont või rukkiahnt, kui ma teile siin peaksin tülinaks saama.“

„Kas ikka sama jutt!“ hüüab Teele tagasi tulles.

„Tülin ja tülin! Kas teil muud paremat juttu ei olegi? Sinnasamasse saali tuuakse õhtusöök ja aurav teemasin. Luts istub laua juures nagu õnnis, silmitse- sedes oma noori kaaslasid otsekui laps jõulukuünlaid.“

„Ah,“ tõuseb vanem öde järsku, „ma päris unustasin — meil on ju veel jõuluajast natuke seda... söögialust.“ Ja pudelit lauale asetades: „Meil on siin niisugune rahvas, ega nemad sellest kraamist ei hooli — võib seista kas või kogu aasta.“

„Ega minagi suuremat —“ tahab külaline midagi ütelda, kuid jätab sõna pooleli ja silmitseb toodamit asjatundja pilguga.

Ning siis varsti võtab jutt kuke sammu juure.

Kõneldakse Tootsi ja Teele hiljutisest pulmast, pulmalistest ja ühest kui teisest.

„Aga mis teeb nüüd Tali?“ küsib Teele otsekui mööda minnes.

„Tali töötab hiigla kombel. Samuti noor kirjanik Lesta. Kardan, et nad endale tööga liiga teevad. Nende juures elas seni veel keegi ärimees — ah jaa, te ju tunnete teda: seesama isand Kippel — no jah, selle pukseerisid nüüd välja, nii et korter on ainult nende kahe päral. Ja nüüd nad siis alles näitavad, mis võivad. Ja arvan, nad võivad kaunis palju.“

„Nii et vaesel Talil pole aega kurameerimisekski?“

„Seda ma ei tea.“

„Tal ju oli keegi Virve?“

„Võib olla. Kõik võib olla.“

Tekib lühike vaikus. On märgata, et Teele valmistab veel üht küsimist.

„Hää küll,“ ütleb siis, „kõneleme nüüd päris avalikult. Nüüd oleme kõik juba suured ja... Mõni meist on juba abielus ja... Mispärast peaksime mängima pimesikku. Eks ole õigus, koolivend Luts?“

„Ja, ja.“

(Järgneb)

„Lävele ilmub Raja noorem peretütar“

Mayne Read'i romaan

Järg

L. Huntide käes

Haavatud noormees ronis suure vaevaga oja juurde ja hakkas ahnesti jooma. Nüüd tahtis ta ainult puhata. Jahe õhtutuul liigutas akaatsiate oksid. Haige uinus natukeseks ajaks magama. Valu jalas äratas ta üles. Näis, nagu kestaks õõ lõpmata ega iialgi tuleks hommik. Laanehuntide hulmine tuli järjest lähemale. Nagu shaakalid, nii ei puutu hundidki elus inimesi, kipuvad aga kohe surnute kallale. Koit hakkas punetama, kullid lendama ja huntide hulmine tuli ikka ligemale. Noormees jõi ojast veel tugeva sõõmu, lõi kepiga põõsa otsast mõned pähkjad maha ja söi nad. Edasi minna oli võimatu, sest jalg oli kangesti paistetand. See oli kui mitte murdud, siis ometi nikastand. Noormees katsus karjuda ja hüüdis nii kaua, kui hääl kähisema hakkas, aga keegi ei kuulnud seda ega tulnud talle appi. Hädaline vaikus. Vahetevahel oigas ta ainult valu pärast. Ta ei pannud musti linde enam tähelegi, kes nii madalalt ta kohal lendesid, et nad oma tiibadega ta pead puutusid. Korraga ilmus laanehuntide ring noormehe ümber. Loomad läksid ikka julgemaks, hüplesid ja karglesid ta ligidal. Õnnetuma riided olid närudeks rebenend puude okkaid vastu ja märjad haavadest joosnud verest. Vere lõhn meelitas loomad kokku ja ärritas neid. Metsaliste silmad lõkendasid ja nende liigutused muutusid ikka ähvardavamaks.

Hädaline tõmbas võõlt käänispäaga noa — püss, pistol ja muud kaitseriistad olid sadula külge jäänd — ja hakkas sellega huntidelle vastu vehklema, kes juba hammastega ta käte ja jalgade külge kinni asusid. Kiskjad ei teadnud vastuhakkamist oodata ja taganesid, aga mitte kauaks. Varsti kargas tubli tosin hunte lamavalle inimesele kallale. See lõi neist mõned noaga surnuks, aga see ei kohutand teisi. Võitlus oli lootusetu. Hundid ootasid oma saaki. Vehkleja käsi väsis; võitluse lõpp ligines.

Ligidal kuuldus hobuse sammude müdin ja koera haukumine. Õnnetuma suust kõlas rõõmuhüüd, ja hundid taganesid kaugemale. Hüüdmise peäle ei vastand keegi, ja hobune sõitis mööda. Hundid tormasid uue südidusega õnnetumale kallale. Ta kaotas viimse lootuse ja pidi juba vehkleva käegi maha laskma vajuda, kui korraga ootamata abi ilmus. Ratsanik sõitis küll mööda, aga ta taga jooksja jahikoer oli kahe kolme hüpega haavatu kõrval. Koer haaras ühe hundi kinni ja kähistas ta tugevate lõugadega surnuks, siis murdis ta teise hundi maha; teised hundid nägid seda ja joosid haleda hulumisega metsa.

Väsind võitleja jõudis vaevalt ootamata appi jõudnud koera kaela ümbert kätega kinni võtta, siis kaotas ta meelemärkuse ja vajus maha.

Oleks noormees ärevil olnud, siis oleks ta imet näind. Oja äärde sõitis sama ratsanik, kes õnnetuma appihüüdmise peäle ei vastand. Ta tuli nähtavasti hobust jootma. Hobune astus vette, jõi, läks ojast läbi teisele kaldale ja kadus säääl jälle tihnikusse. Hobune

norskas kokkudes, kui ta maas lamavast inimesest mööda läks ja teda nägi, ratsanik aga ei vaadandki sinna poole. Terasem vaataja pidi nägema, et ratsanikul pead ei olnudki, ehk õigemini ütelda: pead oli tal küll, aga see ei olnud ratsanikul õlgade vahel, nagu harilikult, vaid ta hoidis pead — käes.

See oli hirmus nähtus tõesti!

Koer käis kaua ratsaniku järel ja väsis asjata joomisest. Kui koer maas magavat inimest nägi, jäi ta selle juurde. Mõnikord tõstis koer pead üles ja urises vihasele kullide peäle, kes magajat kippusid eksitama.

LI. Uimastus

Kui Felim onnis kaardilaua ümber kolme indiaanlast nägi, kainenenes ta kohe. Mis siis järgnes, see sündis kõik välgu kiirusel. Kui ebaindiaanlased iirlase kriiskavat karjatust kuulsid, tõmbasid nad omad pistnoad välja ja kargasid põrandal lamajalle kallale. Sel silmapilgul joosis neljas seltsimees õuest tuppa ja kutsus seesolejad välja. Punanahksed neljakesi tormasid välja ja jätsid imestava Felimi üksid. Kui laiali pillatud kaarte põrandal poleks olnud, siis oleks Felim uskund, et see unenägu oli. Felim kahtles nüüdki veel, kas see kõik ilmsi oli, ega julgend kaartidesse puutuda. Võib ju paha juhtuda: kuradid mängisid kaarte, ja need põrguliste kaardid võivad näpud põletada.

Felim kartis, et mängijad võivad onni tagasi tulla pooleli jäänd mängu lõpetama, seepärast arvas ta terviselle paremaks aegsasti eest ära minna. Ta kustutas tule ja pugus pimeduse katte all metsa. Säääl nägi ta neli puude külge kinniseotud hobust. Need olid muidugi kaardimängijate omad. Et punanahksed mitte kokku saada, tahtis iirlane juba ümber pöörda; säääl kuulis ta

Huntide käes

A. Roosileht'i joon. „Pääta ratsaniku“ juure

korraga kõnelemist. Üks hääl kõlas käskivalt. See jagas käske. Korraga kuuldus hirmuhüüd, koer hakkas haukuma, kuivi oksid murdus praginal ja keegi joosis. Felim jõudis enese vaevalt puu taha peita, kui neli indiaanlast tihnikust välja joosid, hobuste selga hüp-

Sisevete Büroo kog.

Ilmuvast raamatust „Virumaa“

Uputus Narvajõe kaldal, Kriinsha küla juures

Pildil näeme üleujutatud maastikku pärast uputust: vesi on alanend, kuna puude ja põõsaste külge vett katnud jää ripnemas

pasid ja tuhatnelja minema kihutasid. Oli näha, et mingi asi nad nõnda ära hirmutas, et neil enam himu ei ole nii pea siia tagasi tulla. Felim tundis nad kuuvalgel ära: põgenejad olid samad, kes toas kaarte mängisid.

Kui kapjade plagin kaugelle kadus, tuli iirlane puu tagant välja ja hakkas selle üle järele mõtlema, mis asi sundis punanahksed põgenema.

„Kas neid ei hirmutand sama ratsanik, keda minagi täna nägin? Kuulsin, et koer haukus. Jah, koer on temaga ühes läind! Issand Jumal, kes ta küll võiks olla? Aga mis siis, kui tema indiaanlased ära ajab ja siia jälle tagasi tuleb?“

Felim jällegi karjatas selle mõtte juures ja värises hirmu pärast.

„Aga ehk oli see mister Dsherald, kes koju tulles kurjategijad ära ehmatas ja neid rõõvimises ja tapmises eksitas?“ arvas Felim. „Kõlvatumad metsikud on vist me kalli pudeli tühjaks teind. Räägitakse, et punased mehed viina niisama häämeelega joovad, nagu valgedki. Tarvis järele vaadata. Rõõvlid on juba kaugel ega tule vist enam nii pea.“

Onni juurde jõudes kartis Felim päata ratsanikuga uuesti vastamisi kokku juhtuda, kes ehk tuppa oli sisse astund. Ainult kange uudishimu teada saada, kas armsas pudelis veel viina on, kihutas Felimi tagant ja soov pudelist „paar lonksukest“ võtta andis mehele julguse.

Pimedes käsikaudu kobades jõudis Felim nurka pudeli juurde ja leidis, et see tühi oli. Pettumuse hüüd tungis iirlase suust.

„Tühi! Oh, kui ma seda oleksin teadnud, siis oleksin pudelisse kihvti riputand! Punased kuradid lakkusid selle aja sees viski ära, kui ma magasin. Püha Patrikus! Aga mister Dsheraldil on ju teine pudelitäis viina veel! Ma ise valasin selle täis, kui peremees teele läks, aga

ta unustas selle koju. Önnis Moosese ema! Ega ometi need neetud indiaanlased sedagi pudelit tühjaks ole joond? Tänu Jumalalle!... Siin ta on... ja täis... Hurraa!“

Pudeli punn käis päält, kuuldus lugin ja suumaigutamine; selle järele lendas tühi pudel põrandalle. Felimi meel läks rõõmsaks. Mees hakkas karjuma, naeris indiaanlaste ja isegi päata ratsaniku üle ja lõi lõpuks tantsu lahti. Felim karjus, kunni hääl käriseks hakkas ja tantsis tuba mööda, kunni väsinult maha kukkus ja norskama jäi.

LII. Ärkamine

Felimile pähe valatud pangetäis külma vett virgutab ja kaineastas ta mõjusamini, kui õised külalised.

Valaja oli Seb Stemp.

Luiselt lahkudes sõitis Stemp otsekohe läbi laane Dsheraldil onni poole. Ühes kohas teel oleks ta salga hulka sattund, kes hommikul mustangide püüdja elukohta otsima läks; õnneks ei pannud keegi teda tähele. Muidu oleks ta seisukord halb olnud. Kas tahes või tahtmata oleks Stemp ärritetud salga tapjaks arvatud Dsheraldil majakese juurde Alamosse pidand viima.

Majakesest tükk maad eemal peatas Stemp hobuse, tuli seljast, sidus ta puu külge ja läks siis ettevaatlikult majakese juurde. Kütt käis paar korda ümber maja. Seinast oli auk, kust Felim õisi oli välja pugend, kui ta indiaanlaste eest metsa joosis. Stemp kuulatas, vaatas läbi augu sisse ja nägi kesk tuba maas norskava iirlase. Stemp ronis tuppa ja nägi põrandal tühja pudeli. Vana kütt arvas kohe, et Felim purujoobnud.

Stemp nägi maas laialipillatud Hispaania kaarte. See pani ta imestama. Ega siis Felim viinapudeliga vastamisi istudes kaarte olnud mängind?

Sisevete Büroo kog.

Ilmuvast raamatust „Virumaa“

Narvajõgi ummistuses Omuti lähedal

talvel 1924. Jõe kitsamatele kohtadele kogund jää takistas voolu, mille tõttu vesi tõusis ja ümbruskonna üle ujutas

„Felim, Felim!“ hüüdis Stemp magajat ja raputas teda äratades ölast. Magaja aga ei liigutandki ennast.

Stemp raputas norskajat tugevamini. Ka see ei mõjund midagi. Siis võttis ärataja nurgast pangitäre vett ja valas selle magajale pähe. Iirlane karjatas ehmatanult ja ärkas. Stemp hakkas naerma. Sarnane äratamisviis ei olnud küll kõige viisakam, ometi ei pannud Felim seda paaks. Iirlane oli selle üle väga rõõmus, et Stemp siin oli. Nüüd oli tal seltsi ja kedagi ei olnud tarvis karta.

Felim jutustas üksikute sõnadega, nii hästi kui oskas, Stempile kõik, mis siin oli sündind. Nüüd kuulis vana kütt Felimi käest esimest korda pääta ratsanikust. Luise ja Pluuto, kellega Stemp enne teda oli rääkind, ei teadnud isegi veel midagi sellest imelikust nähtusest. Esmalt pidas Stemp seda viirastuseks, mis iirlane purjus pääga võis näha; kui see aga ikka kindlamini tõendama hakkas, et ta mister Dsheraldi, ta mantli ja hobuse ära tunnud, siis jäi kütt mõttesse.

Selles asjas ei olnud Stemp sugugi Felemiga ühes arvamises, et need külalised, kes Hispaania kaarte mängisid, indiaanlased olid. Küti arvates pidid need „valged“ indiaanlased olema. Sündmused läksid ikka rohkem ja rohkem sassi. Kõige enne kuulis Stemp, et Henri Pointdekster ära on kadunud; nüüd jutusteti talle, et ka mustangide püüdja koju ei ole tulnud, kes ometi Alamosse oli sõitnud. Ja nüüd veel see salapärase pääta ratsanik! Kas see ei ole teistele naljakaks hirmutuseks? Kel on aga siis himu naljatada, kui mõrtsukatöö avalikuks on tulnud?

Põhjusteta juhtumused, põhjused ilma tagajärgedeta, kuritegu ilma motiivideta ja üliloomulised salapärased nähtused käivad üksteisest segamini läbi ja kogunevad korratumalt nagu ühte hunnikusse kokku. Täiesti reaalselt kindlad on järgmised tõsiasjad: Luise Pointdeksteri ja Moris Dsheraldi õine kokkusaamine aias, tüli Luise venna ja Morisi vahel ja Henri ärasõit kodunt, et mustangide püüdjaga ära leppida. Siit edasi algab segadus.

Stemp kuulis sagedasti Dsheraldi suust ainult kiitust noore plantaatori kohta ja seepärast ei uskund ta sugugi, et Moris Henri tapja võis olla. Seda raskem oli vanal kütil sellest salapärasest draamast aru saada. Stemp hakkas uskuma, et neli indiaanlasteks maskeeritud inimest selles asjas osalised on. Ta ei pidand neid sugugi tõsisteks indiaanlasteks. Et Dsheraldi kodu ei olnud, see lasi arvata, et pääle Henri teinegi tapjate ohvriks on langend.

Stemp armastas Dsheraldi nagu oma poega. Vanamees oigas valuga, kui ta selle pääle mõtles, et see noormees nüüd kusagil laanes surnult lamab ja hundid ta keha kallal kisklevad. Stemp pigistas käed rusikasse ja vandus tapjalle kätte tasuda. Mõttes olles ei pannud kütt tähelegi, et koer tупpa tuli. Felim hakkas koeraga rääkima ja teda siluma. See äratas vanamehe mõtteist. Ta pööris iirlase poole ja küsis: „Mis sul on, Felim? Kas sind uss hammustas?“

„Vaadake, mr. Stemp, koeral on üks paberitükk nõõriga kaelas!“

Ligemal silmitsemisel selgus, et paberitükk oli kaardike, mille pääle mitte punase tindiga, vaid arvatavasti verega midagi oli kriipsutatud.

Seb Stem õnnistas oma saatust ja koolitajat, kes ta lugema oli õpetand.

„Odamehe“ pildikogust

Ilmuvast raamatust „Virumaa“

Esimene Eesti teatrimaja,

mis ehitatud eriliselt teatri jaoks, mitte aga mingiks seltsimajaks, asub Toila külas Virumaal. Ehitand Eesti ärkamisajal taluperemees Abram Siimon, keda näeme pildil toetamas trepi käsipuu najale (keskel). Et lähemal ajal „Odamehes“ illustreeritud artikkel „Toila teatrimaja“ ja ta asutaja kohta ilmub, siis püüdume siin nende pääliskaudiste tähendustega pildi juure.

„Ta elab, Felim!“ hüüdis kütt kirjakest läbi luges. — „Näe! Ah, ega sa ju lugeda ei mõista! Sel ei ole tähtsust. Aga ta on veel elus, ta elab!“

„Kes? Kas mr. Moris? Noh, tänu Jumalalle!“

„Nüüd ei ole meil aega Jumalat tänada. Võta üks mantel või vaip ja nõõr! Lähme ruttu! Kui me pool tundi viibime, siis oleme ehk hiljaks jäänd!“

LIII. Parajal ajal

Kui nad mitte pool tundi, vaid üks minutiki rohkem oleksid viibind, ka siis oleksid nad hiljaks jäänd. Kes koeraga kirjakese saatis, oli Moris Dsherald; ta oli suures hädaohus. Koer leidis oma peremehe ja hakkas teda huntide eest kaitsma. Moris oli julge, et koer teda hädasse ei jäta, ja uinus magama. Kosutava puhkamise järele kakkas hädaline järele mõtlema, mis nüüd ette võtta. Kauemaks metsa jääda tähendab nalga surra, aga üles tõusta ja käia ta ei võind. Ta tuli hääle mõttelle. Taskust leidis Dsherald ühe kaardikesse. Selle pääle kirjutas ta tapetud hundi veresse kastetud peenikese kõrrega mõned sõnad. Siis lõikas ta oma kübara küljest riideribad ja sidus kirja koerale kaela. Raske oli truule loomaale selgeks teha, et ta nüüd peremehe juurest jälle ära peab minema, kellele ta hoolsaks vahiks oli. Dsherald ajas koera, aga see tuli ikka jälle tagasi. Peremees ähvardas koera kepiga. See mõjus. Isegi koer pani niisuguse inimese tänamata meelt imeks, et teda elu päästmise eest lüüa ähvardeti. Koer vaatas etteheitva pilguga tänamata mehe otsa ja joosis siis alandetult ja vastu tahtmist minema. Dsherald tundis häbi koera ees ja tal oli kahju looma ähvardada ja ära ajada, aga ta trööstis ennast mõttega tulevikus koerale praeguse ülekohtu eest hääd kuhjaga tasuda.

Et huntide uue kallale tungimise eest julge olla, selleks tegi Dsherald eneselle omast mantlist puu oksade vahele rippvõrgu (hamaki). See töö läks haavatul ütleemata suure vaevaga korda. Dsherald teadis, et hundid puude otsa ei roni. Tõesti, metsalised ei lasknud endid

Õpetajad, „Odamees“ on koolidele kõige kohasem ajakiri, sest ainult „Odamees“ toob järjekindlalt väärtuslikke artikleid illustreerituna hääde ja haruldaste piltidega Eesti ajaloo, loodusest, rahva tööst ja elust, meie hõimrahvastest jne.

Tellige „Odameest“ koolidele!

kauda oodata. Kui noormees vaevalt hamakki sai ronind, tulid hundid juba puude tagant välja, esiti arglikult, siis aga julgemini. Varsti oli neid terve kari puu all koos. Hundid nägid tapetud seltsimehe maas lamavat, tormasid sellele kallale ja söid ta ära. See oli vastik vaadata. Selle päale hakkasid hundid üles vahtima, laksutasid lõugu ja lakkusid mokki, karglesid üles ja kraapisid käpadega puu tüve, mille okste vahel hamak rippus. Hundid mõistsid, et nõnda on võimatu inimest kätte saada, seepärast piirasid nad puu korra pärast ümber. Laanehundid on kavalad loomad; üksikult on nad arad, aga hulgana koos julged küllalt. Nälg teeb nad päris hulluks. Dsherald jäi tõsiseks, kui nägi, et hundid ei mõtlegi ära minna. Seda ei mõistnud ta ette ära arvata ja vett tagavaraks võtta. Juba nüüd oli tal kange janu ja selle kätte tuleb vist küll surra. Oja oli küll mõned sammud puust eemal, aga sinna jooma minna tähendaks ennast huntidelle söödaks anda. Jäi ainult veel lootus truu koera tagasituleku päale; võib olla, ehk tulevad needki, kellele koer kirja pidi viima.

Kes palju verd on kaotand, neid inimesi vaevab janu kangemini kui terveid. Janu hakkas Dsheraldi varsti piinama. Huntide kari puu all kasvas suuremaks. Neid oli säääl mitu sada. Nende silmad hiilgasid kui hõögavad sõed. Huntide kurgust väljahingatud aur tungis hamakis lamajalle ninasse.

Korruga kadusid hundid viimseni. Kes nad peletas? Kas Tara juba tagasi tuli? Võib olla, tuli koeraga ühes Felimgi siia? Dsherald vaatas üle hamaki ääre alla, ei näind säääl aga kedagi, ei koera ega oma teenijat. Huntide häääl kostis kaugelt ja oja vesi vulises ligidal. Vesi meelitas janunejat oma poole ja tee oja ääre oli vaba. Moris ronis nii ruttu kui võis puu otsast maha ja läks oja kaldalle. Mis ta säääl nägi, see pani ta värisema. Nüüd oli arusaadav, miks hundid põgenesid. Nagu madu, hiilis kirju jaaguar puude vahelt Dsheraldi poole. Selle loomaga oli raskem võidelda kui huntidega. Puu otsa põgeneda oleks mõttetut katse olnud, sest jaaguarid ronivad nagu kassid. Suur murdja ligines otse teed saagi poole. Veel üks hüpe ja Dsherald oleks jaaguari küünte vahel olnud. See tuli Morisile nii ootamata, et ta muud ei mõistnud teha, kui joosis vette. Ei nuga ega pistolit ei olnud tal. Hirmu karjatus tungis Dsheraldi suust, kui nägi, et jaaguar kaldal käpad hüppelle sääadis ja selleks juba liigutuse tegi. Äkki kõlas metsast püssipauk ja metsiku karjatusega langes jaaguar vette. Põõsaste tagant joosis suur koer Dsheraldi poole ja kaks meest ta järel. Mõlemad hüüdsid rõõmu pärast, kui nad Dsheraldi nägid. Morisi liig ärritetud närvid ei jõudnud enam vastu pidada. Ta oli nagu mõistuse kaotand: ta oleks koera peaaegu kägistand, kes ta järele vette kargas ja teda ojust püüdis välja vedada. Kui hullumeelne pani Moris inimestele vastu, kes ta elu päästsid. Viimaks hakkas ta jampsima.

LIV. Kandraamil koju

Need viimasel minutil appi jõudnud mehed olid Stemp ja Felim. Stempi lastud kuul tabas jaaguari surmavalt, kui see ju hüppel oli. Kütt ruttas Dsheraldille vette appi, aga segaseks läind noormees pani käte ja jalgadega vastu. Oleks Morisel nüüd kaitseriist käes olnud, siis oleks Stempi käsi halvasti käind. Dsherald pani nii kaua vastu, kunni ta jõuetumalt maha kukkus. Stemp kandis Morise veest kaldalle. Haige rabeles kangesti ja tahtis ennast küti kaisust vabastada. Ta vaade oli segane ja silmad keerlesid pääs. Dsherald jampsis. Rabelemine kestis umbes kümme minutit, siis kukkus väsind Moris maha, ohkas sügavalt ja kaotas meelemärguse.

Felim arvas, et ta peremees surnud oli, seepärast hakkas ta suure häälega tõinama ja iiri keeli palveid lugema.

„Loll, pea suu!“ karjus Stemp iirlase poole. „Ta on niisama surnud kui sinagi. Niipalju kui tunnen, ei ole tal kardetavaid haavu.“

Kui Felim kuulis, et ta isand alles elus on, hakkas ta rõõmu pärast karjuma, tantsima ja näppe plaksutama. Koer Tara kargles temaga ühes. Seb Stemp ei pannud seda hullu liri tantsu täheleegi, vaid otsis hoolega haige keha läbi, aga kardetavaid haavu ta ei leidnud. Siis korjas kütt maas olevad Dsheraldi asjad kokku: Panama kübara, mantli j. m. Stemp mäletas, et Dsherald kandis harilikult mehiko sombreerot, aga mitte niisugust kübarat. Miks hakkas ta nüüd Panamaa kübarat kandma? Stemp vaatas kübarat seest poolt. Ta nägi säääl kübaravabrikandi ja Henri Pointdeksteri nimed. Mantlit ligemalt vaadates tundis kütt sellegi noore plantaatori oma olevat.

„Mis see tähendab?“ sosistas Stemp. „Kõik asjad on segi. Kübarad satuvad võõraste pähe ja pääd teisele kehale. Enne ei selgu midagi, kui Dsherald meelemärgusele tuleb, aga Jumal teab, millal see sünnib. Aga nüüd peame haige siit koju kandma. Miks see rumal Felim säääl selle koeraga hullab? Koer on oma isanda sulasest targem. Peame katsuma midagi kandraami sarnast teha.“

Iirlase abiga valmistas Stemp okstest ja keppidest kandraami ja laotas mantli üle. Siis tõstsid nad Dsheraldi asemelle ja sidusid ta raami külge kinni, et haige maha ei rabeleks ehk ärgates metsa ei jooseks.

Hämarikuks tõid kandjad Dsheraldi koju. Stemp tõstis haige ettevaatlikult voodisse. Ta vähkres ja sonis ühtelugu. Üksikuist sõnadest ja karjatustest aimas Stemp kurbi asju. Ta sidus Dsheraldi haavad kinni nii hästi kui mõistis, käskis Felimi puhkama heita ja jäi ise haige voodi ette valvama. Seda korraldas vana kütt meelega nõnda: ta ei tahtnud, et Dsheraldi sonimist päale tema veel teine pidi kuulma. Moris nimetas tihti Luise ja ta venna nime. Öö otsa istus Stemp haige Dsheraldi juures.

(Järgneb)

Käesoleval kevadel ilmub Rakveres Virumaa minevikku ja olevikku igakülgsest valgustav koguteos

„VIRUMAA“

E. Rosenbergi toimetusel

Kivi ja Sillanpää

Albert Kivikas

Aleksis Kivi: Seitse venda. Romaan. Soome keelest tõlkind Friedebert Tuglas. A. Gallén-Kallela ilustused. E. K. S. Koolikirjanduse toimkonna kirjastus Tartus 1924. Hind 350 marka.

F. E. Sillanpää: Vaga viletsus. Lõpule jõudnud soome elulugu. Tõlkind Aug. Anni. E. K. S. Koolikirjanduse toimkonna kirjastus. Hind 160.—

Võõrastest kirjandustest meile kõige lähemal on Soome oma. Tihti ei saagi me seda peaaegu pidadagi võõraks kirjanduseks, see on luu ja liha poolest ajuti sama omane kui paljude meie autorite tööd. Muidugi sel juhtumusel kui me kirjandust võtame kitsamas mõttes, ta ülesannet piirates ainult rahvuslike eriomaduste kujutamise, ei määra algupärase kirjanduse piire mitte sellega mis keeles nad kirjutatud. Ligemaks käsitajaks jääb siis siin aine. Ja tõesti mõne meie viimasema-aja

meie rahvaraamatuks saamast. Kas pole ka nüüd veel meie kõrvalistes kolgastes näha samasuguseidki tüüpe nagu Jukola Jussi, Timo või Lauri? (Pussitamisi on praegugi veel meie ajalehtedes tihti lugeda!)

Aleksis Kivi maailmakirjandusse koha vääriv suur romaan „Seitse venda“ on epos, mis sisaldab endas terve ajajärgu. See teos on puht kujutav, plastiline eepika. Ta ei haruta sarnaseid psükooloogilisi keerdsõlmi nagu Dostojevski, või ta noorem oma-maalane Sillanpää. Kivi on rahulik erapooletu vaatleja, mitte elu kritiseerija. Tervena ja laiana võtab ta omaaegist elu, ei rõhuta alla üht poolt enam kui teist, ei mõista üht tüüpi ega klassi rohkem hukka kui teist. Kõikide oma tegelaste saamatused ja rumalused peidab ta oma võrratuma, lopsaka humoori taha.

Kahtlen, et meie ajal saaks veel sündida sarnast objektiivset, igat kihti ühevõrdselt kujutavat teost nagu Kivi ajal. Tänapäevne kirjandus on läind vihaseks, mahakiskuvaks, ühekülgses, ägedaks arvustajaks, kohtumõistjaks. Ta on muutunud räpamaks, närvilisemaks, katkendiliseks, nüüd pole aega enam nii rahulikult vaadelda, kõike nähtut läbi seedida ja siis rasketena telliskividena oma teose monumentaalsesse müüri lüüa. Nüüdses kirjanduses tuleb nähtavale ilme ajalehe kärsitu ja pääliskaudne mõju. Nipe siit, näpe säält ja edasi! Kahtlemata poleks ka Kivi enam meie päevil saand olla nii erapooletu kujutaja, roopast väljalõomatu töömees. Tänapäevse kirjanduse vihasuse tingimustest väljainnes peame Kivi „Seitset venda“ kahtlemata juba osaldi ajaloolisest seisukohast võtma. Ent see teos ei vanane lõpulikult siiski iialgi. Ta tüüpide värskus, originaalsus, nende omavaheliste dialoogide võrratu humoor, see päästab alati sellest. Ainult vast pisut igavana võiks tunduda see teos kohati meieaegsele kui ka tuleviku lugejale. Kuid kas pole Don Quijote ja Rabelais' „Garcantua ja Pantagruel“ paljudele kirjandusharrastajatele praegu veel igapäev suure mõnuga loetav!

Huvitava võrdluse võiks siinkohal tuua kahe kirjaniku eri ajajärgude kujutamise mõttes. Nimelt võrreldes Kivi „Seitset venda“ Sillanpää „Vaga viletsusega“ (ka alles hiljuti ilmud eesti-keelses tõlkes). Juba nende teoste tekkimise järjekorras on viiekümneaastane ajavahe, ajajärgude kujutus neis kahes romaanis kasvab aga palju suuremaks.

Seitsme venna elu-kaik algab põlismetsade ajajärgus ja lõpeb kindlate põlupidajate kohtade asutamisega. Säält aga, kus lõpeb seitsme venna uueaja ühiskonna korrale paratamata alla paindud elutee, algab omakord Toivola Jussi tragöödia ja lõpeb meie päevil. (Võib olla säetaks-segi just seepärast soome arvustuses nii tihti Sillanpää Kivi kõrvale)

Seitsme venna eluajal polnud maa veel nii kitsas kui Taivola Jussi ajal. Kas ei läind viimasel elu ikka järjesti ja järjesti kitsamaks, lõppedes sellega, et

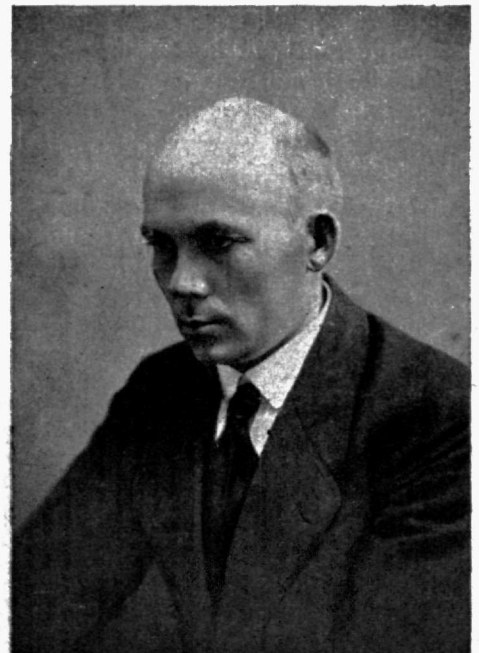

A. Kivi.

autori töid ei saa meie ei sugugi rohkem omaks pidada kui võõraks, need on internatsionaalsed, neil puuduvad kas täiesti või osaldi rahvuse eritunnused.

Eesti ja Soome rahvast ühistab ühine hingelaad, nad mõlemad on ühest kannust. Neid võib pidada koguni üheks rahvaks ainuüksi juba nende ligidase keele pärast, sest eesti keel pole ju lõpuks midagi muud kui lõunapoolsete soomlaste murre. Nii oleks ka vastastikkune kirjanduse tõlkimine ainult ühest murdest teise ülekandmine. Tõsi, need murded on küll kaunistigi kaugele niikund teineteisest, tõlkimisel läheb nii mõndagi kaduma, kuid need on puht kohalist laadi keelelised eritunnused. Samuti läheks mõne setukeelse teose (kui sarnane oleks) üle transporteerimisel kirja-keelele nii mõnedki omapärase setu stiiljooned kaduma. Igatahes aga läheks Soome kirjanduse eesti keele tõlkimisel hoopis vähem stiiliväärtuseid kaduma, kui sama kirjanduse tõlkimisel mõnesse muude keele, nagu inglise, prantsuse, saksa j. n. e. Juba see omadus üksi laseb meid vaadata soome kirjanduse kui lähidalt omase päälle.

Meil pole sarnast klassilist, laia ulatusega teost nagu Aleksis Kivi „Seitse venda“. Kuid ma ei näe mingisugu takistust seks, et see romaan seitsmest algupärasest vennast võiks saada samasuguseks rahvaraamatuks eestlastele nagu ta on praegu soomlastel. See on loetav igale kõige haritumast kuni kõige lihtsama lugejani. Ja tõesti, kas poleks võind need seitsme venna elujuhtumused samuti sündida omal ajal kusagil Eestimaa kolkas. Ainult ehk tühised üksikasjad loodusekirjeldustes ja kohakujutustes oleks sarnasel puhul ilmsiks tulnud, kui autor mitte soomlane, vaid eestlane oleks olnud. Kuid ka see ei takista Kivi suurt romaani

F. E. Sillanpää

temale ja kõigile temasarnastele ei saand eri haudagi, vaid nad kõik hunnikus ühte aeti? Seitsmel vennaksel ei meeldind oma kodukülas elada, nad põgenesid metsa jahile, sest ruumi oli üleliigagi.

Nende kahe teose tegelaste hingeelus, elujuhtumustes kui ka teoste eneste käsitamisviisis, laadis ja vaatlusvinklis näib olevat määratu vahe. Kui „Seitsme venna“ tegelaste elukäik ikka üles jõukuse poole läheb, laskub Toivola Jussi oma oludest ja saamatusest tingituna paratamata järkjärgult allapoole, kuni talle enam midagi päale näruste, takuste aluspükste ei jää. Ka selles kahe autori ainevalikus peitub eriliste ajajätkude tunnus. Samuti ka Kivi võrratumast humoorist küllastatud optimismis ja Sillanpää sünges ja tigidas pessimismis. Kivi ei puuduta sotsiaalsete vahekordade teravust, Sillanpää selle asemel urgitseb nagu verise naaskliga, kisub ja lõigub, arvustab ja mõistab hukka. Muidugi polnudki seitsme venna eluajal sotsiaalsed vahekorrad nii teravad kui Toivola Jussi ajal. Esimesed võisid vihastest ümbrusest põgeneda Impivaara legendikule sõrdu põletama, Toivola Jussi kõht sundis aga torpakohale asuma, peremehele teopäevi tegema, lõpuks mässama hakkama. Sillanpää romaan on seepärast paratamata ka ühekülsem, teravam, lõikavam. Kogu aeg tundub, kui saetaks nüri saega luid, hõõguks kui kusagil sügaval, sügaval tuha all suur viha, suur vim, see paisub järjesti kuni lõpuks plahvatab. Ka Kivi „Seitsmes vennas“ on viha ja vimma, kuid see on tingitud ainult rumalusest ja harimatusest, see on ainult omasarnaste ja isikute vaheline, ent „Vaga viletsuse“ viha on klasside vaheline, seisuslik, teadlik, tingitud raskest olukorrast, jõuetumast vaesusest ja selle sünnitajast — ülekohtust.

Need kaks erilist viha, esimene kaduv, teine paisuv, needki on eri ajajätkude tunnused.

Samuti kui ainekust on ka nende teoste stiilides ja käsitamisviisides suur vahe. Kivi astub nagu raudsaabastes, raske telliskivikoorem seljas, oma pikki raskerütmilisi lauseid. (Ise muidugi naerab hääsüdamlilikult selle higistava kandami all). Sillanpää biograafilist romaani lugedes tundub aga, kui astuks mitmed setmed jalad korraga kindlas taktis, astujatel endil aga hambad irevil, nende seljataga nagu oleks aga halastamata piitsavihinat kuulda. Käijad on üksteise külge kinni seotud, neil on vaevalt jalakanna jaoks maad, nad astuvad puntras, üksteise kontsi sõtkudes Kivi stiil on lapidaarne, äärmiselt lihtne, aeglane, ringivaataja. Sillanpää stiil aga teaduslik, kokkusurutud keeruline, katkendiline, üksisilmi ühtjoont edasivaataja.

Olen esitand siin üksikuid mõtteid mõlemat raamatut lugedes, ilma et neist üksikasjalisemat ja ümmargusemat artiklit teha.

Mis tõlgetesse puutub, siis on nad mõlemad väga hääd, stiilkindlad ja hoolsuse märke otsa ees kandvad. Meie kirjandus on rikkamaks saand jälle kahe väärtushiku ja vajadusliku tõlke läbi. Anni tõlke kohta tahaksin siiski niipalju tähendada, et on liig palju katsutud ebatarvilikkudel kohtadel soome sõnu üle võtta. Lugedes torkas mulle tihti silma, et selle ehk teise soome sõna asemel meie keeles punktipeält sama sõna ja sugugi mitte halvem olemas. Tuglase tõlge on laitusetu, ta on suure töö ära teind, lugejate vaevaks jääb ainult raamat esimest, teist ja kolmat korda läbi lugeda ja hoolsale eestistajale tänulik olla.

Juhani elupäevad

Katke A. Kivi „Seitsmest vennast“, mille tõlkind Fr. Tuglas

Juhani võttis naiseks Männiku Venla ja veetis temaga lõbusaid päevi, kuigi majas aegajalt kuuldi ka pisi-kest purelemist. Sest Venla, olgugi rahuloldav perenaine, oli pisut suure suuga ja riukas naine. Tihti räuskas ja praalis ta pikad ajad mehe, tolle „tolvani“, tolle „unimütsi“ ja „öökulli“ päale, nagu tal oli kombeks öelda. Kuid võis ka Juhani vihastuda, ja siis kärkis ta tormiselt: käskis „naisolevusel, kellele Jumal on annud nõrgema mõistuse kui mehele“, vaikida silmapilk. Nii ta kamandas, lõi rusika lauda, kärkis kui pikne. Tegi siis Venlagi nii, nagu oleks ta pisut kartnud, jäi vait, itsitades salamahti tüdrukulipatsiga. Sala naersid nad kolde juures, kui Juhani laua man pikalpingil müristas ja tihti pisarsilmil Jumala vastu nurises, kes talle oli „annud ja külge pannud“ nii

A. Gallén-Kallela „Seitse venna“

„Magusasti magab orav
Omas sammalsaalikeses;
Sinna jahikoera hammas
Ega metsamehe püünis
Pole iial ulatand“

tõrkja ning turtsaka abikaasa. — Kuid tõusis kord suur mürgele tolle Karkkula Aapeli kaudu. Kord, kui Juhani jälle oma eidega tõreles, istus ta Jukola lavitsal võrdlemisi vindis päega, ja segas end, hull mees, mehe ning naise omavahelisse asja, hoides kangesti Juhani poole. Juhani praalis kõvasti, kutsudes Venlat „pläräläräks“, kuid Aapeli, juhm mees, arvates õieti hästi tegevat, nimetas teda veel „lõogardiks“, „koo-gardiks“ ning „lobu-

dikuks“. Äkki aga läksid Juhani silmad krilli ja ta kargas üles kui kohutav karu, tormas jahmunud Aapeli poole, kes ledus jänesena välja, ning Juhani tuliselt ta taga. Uks kolises, eeskoda ja trepp mürtsusid, ja trepi eest kargasid koerad ehmatades ja hirmsalt röögatades kõrvale, hännad jalge vahel, ning vaatasid piiludes oma taha, kui mehed hirmsa hooga jooksid üle kivise õue. Ees laskis Karkkula Aapeli, koledalt röökides, ja vihane Juhani keerutas traavi ta taga; aga avarast toast kostis Venla ning tüdruku rõõmsalt lõgisev naer. Kuid Juhani ei saavutanud ometi Aapelit, vaid pööris juba vāravalt tagasi, tõreldes enese ette ja lubades Karkkula ninaka kluti kord õieti läbi pookida. Sisse jõudes virutas ta rusikaga laua pihta, lausudes: „haugu mind, kuid ära minu naist. Ja see on naine, mihukest ei leidu enam kui üks Rootsi kuninga riigis“. Nii ütles ta hoobeldes; ega võinudki seda naist perenaise ametis just laita. Kohvi nautis ta küll õieti rohkesti, ja ses suhtes kuuldi Juhani poolt tihtigi nurinat; kuid eit ei hoolinud sellest kuigi palju, vaid laskis paksupõselisel kohvitrumlil nagu ennegi tossata. Ja häämeelega võttis mees ka ise aurava tassi naise ümarikust pihust vastu. Linnas käies oli tal koguni eneselgi alati meeles osta Venlale torbiku täis kohvi ja suur mühkam suhkrut.

Venla kinkis mehele priskeid, tusedaid järeltulijaid. Kuid alguses ei läinud ses suhtes just Juhani soovi mööda. Ta armastuse esimene viil oli kavalate silmadega tütarlaps, mis üle isa vihastas, pahastus, kui ei annud talle prisket poissi. Kuid ta lootis, et vähemalt tuleval korral läheb teisiti. Kulus aasta, kulus pisut teistki, ja Venla sünnitas, kuid jällegi tütre. Selle, mässituna valgesse rätikusse, kandis nüüd ämm äkilisele isale näha, ise magusalt muheldes. Juhani rõõmustas, arvas juba, et ta lootus on täitund, ja küsis: „kas poiss või plika?“ „Vaata ise, väimehekene“, vastas talle eit. Ta vaatas, kuid karjus kohe: „viige kus

kurat oma vääks!“ Üksi jäädes lausus ta ometi jälle mõne aja pärast: „Jumal õnnistagu siiski mu sigidikku!“ — Kulus siis jällegi aasta, kulus teine, ja Venla sünnitas poja, isa sarnase, tubli jõnglase. Siis oli Jukola majas rõõmu ja lusti, ning Venlagi tundus Juhani armsam kui enne. Ja nüüd eided pojakesele nime valima. Üks tahtis teda Frantsiks, teine Florentiiniks, kolmas Eerik Translaatuseks, kuid Venla Immaanueliks. Siis astus Juhani ise esile ja lausus Venla voodi ääres, näidates käega: „ei, mu Venlakene, ei; Juhannes on tema nimi“. Ja nii ristiti pisukene isa nimekaimuks. Kangesti hoidis teda isa, kutsudes teda kord „värvukeseks“, kord „varesepojakeseks.“

Nii oli siis Juhani perekonnaelu enamasti soojalt päikesepaistene, kuid vahel ka pisut tuuline ja tormine. Ja kui kerkiski pilvi, taganesid need ikka varsti ning ilus ilm tuli jälle tagasi. Kuid nii leplikult ei sobinud ometi ta elu külameeste ja naabrite omaga ühte. Tihtipäale tekkis riidusid, kangeid suupruukimisi ükskõik mis põhjusel, nagu piiriaedadest, hobuste üle aia hüppamisest, kolgita sigadest ja muust. Ja üpris väle oli Juhani asja rusikaga lahendama, ning nõnda oli ta naabri põsk ja juus alati hädaohus. Nii pidi tihtipäale algama äge kohtukäik, kuid siis ruttas Aapo, tõsine kohtumees, alati vahemeheks, ja vaigistas riiu lepitava keelega. Polnud ka Juhani pikaline leppima, eriti kui märkas, et oli eksinud. — Ka talu töödes ja välistes toimetustes oli ta hakkaja mees. Ei võinud teda ka pererahvas laita, ei niidul, ei põllul ega metsas kõmiseva palgi kallal.

Juhtus kord Vehkala niidul heinu kuivatades, — see niit oli sünge kuusiku põues, — et Juhani end näitas jõledana nii Jumala kui inimeste ees. Lage niit oli juba kaarteks riisunud ja heinalised astusid rõõmsalt heinaküüni juure, et einet võtta. Kuid kokkudes vaatas peremees higistavaid, tulekarva pilvi, mis rändasid ähvardavalt taevas. Küüni taga seisis kase känd; kellegi tähelepanemata langes Juhani selle kõrvale põlvile

A. Gallén-Kallela

„Seitse venda“

„Vaata terasemalt, siis näed portsu mustlasi, näed Rajamäe rügementi!“

A. Gallén-Kallela

„Seitse venda“

„See Küosti, tugev mees kui tala, oli talu ainus poeg, kuid ei tahtnud iial peremeheks hakata...“

ja palvetas, et Jumal hoiaks armulikult ta niidu lopsakat, häälohnaist heina vihma eest. Nii palvetas ta vaikuses; kuid vaevalt oli söömine lõpenud, kui kuuselavade tagant tormas esile kohisev pilv, mis, tuld lüües ja kärkides, ammutas vallatult vett alla. Nii kastus hein silmapilgu jooksul läbi, enne kui ainustki ruga saadi kokku. Peagi ruttas rahvas niidult tagasi, rehad käes, jällegi küüni varju, kuid viha pärast näost nõgimustana seisis Juhani küüni ees, kesk tuld ja valingut, hirmsalt sajatades. Sää! ta seisis, kui taevas kärkis, seisis ja manas, peksis paremat rusikat vastu vasaku käe kämmalt. Vihaselt ta vandus, nõksatas igakord vaksavõrra madalamale, kui sõna „kurat“ ta ragisevast hammastikust välja põrises. Vahtides üles, hüüdis ta mõirgava häälega korduvalt: „mis on tegemist taeva sõnnikuvankritel minu niidul?“ Noomides ütles siis küünist ta naine Venla: „mis meeletut sa kõneled, sina patukott?“ Kuid mees ei hoolinud sest suuremat, vaid kisendas veel kangema häälega süngete, mustade pilvede poole: „ma küsin veel kord: kas taevas nüüd alles sõnnikut veab, kui mina juba heina teen?“ Kuuldes mehe meeletut kõnet, palvetasid siis eided ja tüdrukud härdalt tema eest Jumalat, kied kõvasti risti. Nii nad palvetasid; ja välgu lõomates kostis nende suust palvesõna, ohkav ning raske, ja sügavale paindusid nende põlved. Aga õrnad, pehmete

silmadega lapsukesed peitsid nuttes näod, mõni ema põuele, mõni ta seeliku voltidesse, nuttes ning ohates. Vast mõnigi väetikkene mõtles, et tulnud oli viimne kohtupäev, kuna tules ujusid maa ja taevas, kuna välgatas, kärgatas, ja kaugele ringles kohutav mürin, kuna valas rängalt vihma ning mets mühises murelikult. Nähes eitede tegevust, tõstis Juhani ainult oma needuste hoogu; kuid tõstsid naisedki palvehäält.

Oli küünis ka Seunala noor ja sale tütar, häbeliku pilguga Anna, kelle silmad särasid kui kaks tähte klaari, sätendava otsaesise all. Oli see neitsi, nii jutustati, näinud tihti imelikke nägemusi, mille jooksul ta vaim liikus nii õndsate helgeil mail kui hukkamõistetute pimedas orus, ning säält ta alles imesid jutustas. Oli ta tihti ennustanud inimlastele ka raskeid katsumis-aegu: sõdu, nälja-aastaid, katkutaude ja viimaks maailma lõppu. See, ikka tõsine, vaikne ja pehmesüdamlik neitsi, hüppas nüüd äkki küünist välja, kui Juhani sajatas niidetud heinamaal, langes põlvili maha ja palvetas valju, peaaegu kisendava häälega, hoolimata valavast vihmast ning välkude vehklevast palangust. Ta palus, et Jumal halastaks tolle õnnetu, sõgeda mehe pääle ega lööks teda oma püha viha leekiva noolega. Nii palvetas ta, vaadates üles kõrgusse, ja imelik tuli säras ta silmist ning taevalik valgus sätendas ta otsaesisel. Aga vaata: Juhani vaikis, ta vaikis, kuigi viskas vihasid silmi kõõrdi neitsi poole. Kuid viimaks, kui tüdruku toimetust meelest liig pikale venis, hakkas ta palvetaja käsivarrest kinni ja talutas ta tagasi küüni, lausudes: „mine sisse, viletsakene, mine sisse ja ära end asjata leota, sest ma ei tarvitse ühtki eestpalujat.“ Sisse astus neitsi, kuid langes kohe heintele maha, lastes järelejätmata kuulda oma palvete kisendavat häält; ja palavaid pisaraid valasid naised ta ümber.

Kuid väljas seisis Juhani, najatades vastu seina, ja ta palgeil paistis otsekui kahetsus, kuid viha lõõtsutas ometi veelgi ta rinnas.

Pea läks vihm ja äike üle; ning järgmisel päeval pandi kokku hein Vehkala niidul, pandi kokku tulises põuailmas. Kuid talu peremeest ennast ei nähtud säääl. Kus viibis ta? — Seunala tütre hääli oli kajanud ta kõrvus ega annud ta hingele rahu. Sellepärast oli ta juba hommiku vara läinud süngel meelel kirikumõisa

ja tunnistanud praostile kahetsedes oma pattu, oma sajatust Jumala ning taeva vastu. Selle eest noomis teda praost küll esiti tõsiselt, kuid lausus talle pea ka

A. Gallén-Kallala

„Seitse venda“

„Kaugele kõigi taevarandade poole tiirles kaja ja sedamaid kuuldus rõõmsaid vastuseid idast, läänest, põhjast ja lõunast, kuuldus kõrgenedes ning vaibudes sinimetsade igikaugest hämarusest“

lohutussõnu, ja rahuliku meelega tuli Juhani jälle koju. Kuid algades sest juhtumusest süngel Vehkala niidul märgati Juhani iseloomus ja ülalpeos ikka mingit muudatust. Ta pähe ilmus ümarik padakübar, ta kuue kaelus tõusis püsti, selle ääred lõigati ära ja järele jäeti ainult lühikesed siilud, nagu on ärganud meeste ülikond ühes või teises Soomemaa nurgas. Nii käis ta riides ja tiimini käis ta kirikus kui enne. Kohutavalt tõsisena istus ta jumalakojas ikka omal kindlal kohal tõsise Härjämäe peremehe kõrval, kõhatades aegajalt kurku puhtaks, nagu oli ka tema kaaslase komme. Ja siitpääle harvenesid ka maruilmad nii Jukola toas kui vainudel, ning viimaks kulus veli Juhani elupäev täiesti vaikselt rahuliku öhtu poole.

A. Gallén-Kallala „Seitse venda“

„Alämälöö, ai älämlöö!“

Eesti nädal

Tartus 31. III — 6. IV 1924

Juba 6 aastat on Eesti riiklikult iseseisvana oma elu korraldand. Hulk tööd on selle aja jooksul ära tehtud: Vabadussõjas aeti Eesti iseseisvuse vaenlased vabariigi piiridest, rahvaesitused on välja töötand ja maksuma pannud hädapärased säädused iseseisva riikliku elu korraldamiseks, kõigilt tähtsamailt maailma-riikidelt on saadud täielik tunnustus Eesti riiklikule iseseisvusele. On astunud hädapärased sammud meie kultuurilise iseseisvuse süvendamiseks jne.

Ei ole aga tõsist iseseisvust ilma majandusliku iseseisvusega, sest nagu iga üksik eramajapidamine elujõuline on ainult siis, kui ta kõik kulud oma tuludega katab, võib ka riik elutseda ainult siis, kui ta väljaminekuid oma sissetulekutega tasakaalu suudab viia. Ja nõndasama, nagu igas eramajapidamises elu õnnelikumaks ja kaunimaks suudetakse muuta ainult siis, kui otsekoheste ülespidamise-kulude katmisest midagi suudetakse üle jätta ka kodu kaunistamiseks ja ilustamiseks, niisama on lugu riiklikuski majapidamises. Sellepärast tuleb kõik jõud kokku võtta, et kiiremini kindlustada majanduslikku elu Eesti vabariigis.

Kindlaks võime oma majanduslikku elu tunnistada ainult siis, kui kõik kodanikud inimeseväirilist ülespidamist leiavad oma kodumaal, see tähendab, siis — kui kodumaa elu ja tegevus kõigile kodanikkudele tarvilisel määral tööd ja teenistust suudab pakkuda.

Mida rohkem rahvas tarvitab oma kodumaal valmistatud kaupu, seda rohkem leiab inimesi kodumaal tööd ja teenistust, seda lähedamaks, elavamaks ja õnnelikumaks muutub elu.

Kahjuks peame aga praegu tunnistama, et Eesti tarvitab alles vähe seda, mis valmistatakse kodumaal.

Alles hiljuti teatasid ajalehed, et läind aastal väljamaalt Eestisse kaupu on toodud ligi 9¹/₂ miljardi marga eest, Eestist väljamaale veetud aga ainult natukene enam kui 5¹/₂ miljardi eest. Tähendab: umbes 3¹/₂ miljardi eest on kaupade sissevedu Eestisse välja-veost suurem.

Mida see tähendab? See tähendab sedasama, mis ühes korralikus talus tähendab see, kui ta talu saadustest aasta jooksul 50.000 m. eest ära müües, talu-majapidamise ülevõlendamiseks sunnitud on 100.000 marga eest kraami sisse ostma. Mõne aasta peab talu niiviisi vastu, kui ta laenu teeb ja need pärast korralikult suudab ära tasuda. Kuid kui niisugune vahetõde müümise ja ostmise vahel pikemat aega kestab, siis tuleb viimaks ülepääsemata kitsikus kätte.

Paratamata kitsikus ähvardaks ka Eesti vabariiki, kui tema sissevedu igal aastal niipalju suurem on välja-veost. Sellepärast on tarvis kaupade sissevedu välismaalt viimase võimaluseni vähendada!

Täiesti ilma sisseveota meie muidugi läbi ei saa, sest et meie kodumaa kõike ei paku, mida rahvas elu-ülespidamiseks tarvitab. Meil ei ole soola, suhkrut, rauda, terast ja palju muid asju. Meie kodumaal ei suudeta veel valmistada kõiksugu keerulisi masinaid. Meil ei valmistata veel koorelahutajaid, vikateid ja paljuid teisi põllutööriistu ja -masinaid. Meil puuduvad mitmesugused põllurammud, värvid ja muud materjalid. Kõike neid peame edaspidi väljamaalt tooma. Ja seda meie ka võime, sest nagu juba öeldud, on Eestist

mineval aastal 5¹/₂ miljardi eest mitmesuguseid kaupu välja veetud ja nõndasama suure summa eest oleksime võind oma kodumaale ka väljamaa kaupu tuua. See oleks olnud korralik majapidamine. Kuid need 3¹/₂ miljardi, mille võrra rohkem oleme sisse vedand, on puudujäägiks vabariigi majapidamises, millest tuleb vabaneda niipea kui võimalik. See vabanemine võib sündida kõige päält kokkuhoidmise teel.

Kokkuhoidmiseks nimetame seda, kui rahvas võimalikult vähe tarvitab neid väljamaa kaupu, mida talle hädaliselt mitte tarvis ei ole. Seesuguseid kaupu on läind aastal palju sisse veetud, nagu: mitmekümne miljoni eest mitmesuguseid kallid viinu ja maiusasju, sadade miljonite eest kallist siidi, sammetit, siidisukke ja muid uhkusasju.

Kuid sellest üksinda on vähe, vaid palju mõjuvam on veel see, kui, nagu juba eespool nimetatud, igal vähegi võimalikul juhtumisel püüdma hakatakse oma-maa saadusi tarvitada!

Ei ole vist veel kuigi palju neid, kes teavad, et praegu igaüks Eestis omamaa tööstussaadustega pääläest jalatallani end riidesse võib panna sama kaunilt, tugevalt ja maitserikkalt, kui kunagi varemalt Inglise ja Ameerika saadustega; pesu ja ülikonna riideid ning saapaid valmistavad kodumaa riide-, naha- ja saapavabrikud häduses, mis väljamaaga igal ajal võistelda võivad. Sama julgesti võiks meie põllumees paljudest väljamaa põllutööriistadest täielikult lahti öelda, sest et ta oma kodumaa neid talle pakub sama hinnaga ja veel paremaski häduses. Ja niiviisi paljudel teistel aladel, mille kõikide üleslugemine võimata.

Ja ei taha uskuda, et siis, kui rahvale see kõik täielikult selge, ta oma vana väljamaa usu juure jääks ja ainult jonnist pärast väljamaa saadusi ostaks ning tarvitaks, teades, et sellest Eesti vabariigile, mida ju iga kodanik kalliks peab, sugugi kasu ei ole, vaid ainult kahju, sellepärast, et see takistab Eesti majanduslikult iseseisvaks saamist.

Selles kindlas usus pannakse Tartu seltskondlike organisatsioonide algatusel toime 31. märtsist kuni 6. aprillini s. a. Tartus Eesti nädal, mis on määratud selleks, et tähendatud nädalal iga kodanik iga kaupluse vaateakna taga, ehk kauplusesse sisse astudes järele vaadata ja tundma õppida võiks, missuguses häduses tema oma kodumaa tööstusel talle üht ja teist elus, töös ja tegevuses tarvilinevat kaupa pakkuda on. Säälsamas võib igaüks nende kaupade hädust ja hinda tundma õppida, võrreldes vastava väljamaa kaupadega. Suusõnalised ja kirjalised selletused, mida kaupade tarvitajatele ärides, lendlehtedel, ajakirjanduses ja kõnekoosolekutel sel puhul pakutakse, püüavad selgitada, kui kaugele Eesti oma tööstuslikus elus on jõudnud ja kui kaugele ta kõigi Eesti kodanikkude vastaval arusaamisel, vastutulekul ja ühestõmbamisel jõuda võiks ning missugused majanduslikud ja üldised väljavaated meid seejuures ootavad.

Argu jätku keegi neil selgituspäevadel tarvitamata võimalust, et oma seniseid arvamisi oma kodumaa võimaluste kohta revideerida ja neid muuta säääl, kus selgesti näha on, et senised arvamisid ekslikud.

Vallatumad mesilased

Wilhelm Busch

(Järg)

Aurikel — Krokus — kokku saanud
nii enne, kui nad unistanud.

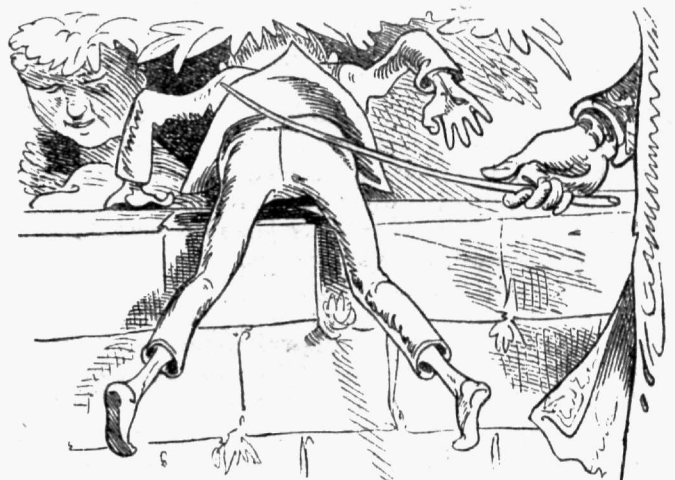
Kristiine aga istub maha
aedmüüri taha.
Kuid härra Knörrje õpoege sest
on saanud märku naabrusest;
ehk aastat neliteist küll vana
ja alles rumal nagu kana,
poiss aimab siiski sügaval
kui sooja lainet rinna all.

Ja salaja siis üle müüri
ta oma keha võtab tüüri;

siis äkki huuled torru a'ab,
Kristiine patsti! musu saab.

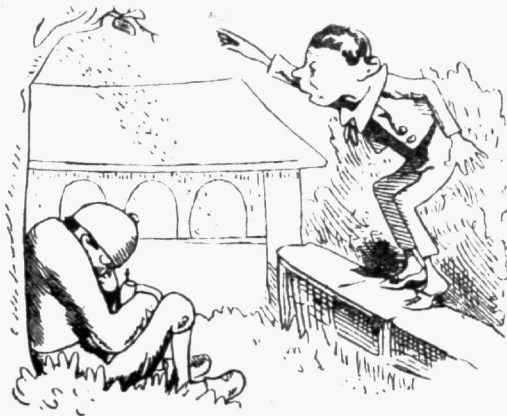
„Ja kohe“ — matsti! hüüab bass:
„Mis see siis on, sa elajas?!“
— Härr' Knörrje langetand on malga,
poiss haavatuna laseb jalga.

Härr' Knörrje aga usinast'
siis näpisteleb tütarlast
ja tema lõuga kergitab —
oh ja! laps sellest punastab.

„Need lilled siin, kas tohin võtta?“
Kristiine aitama ei tõtta.

Poiss müüri ju ja hüüab nii:
„Hei, naaber! Sülem lennulgi!“

Neljas päätükk

Hans Dralle, kes on maganud,
kui Eugeen teda hõiganud,
nüüd ärkab unest avasuul —

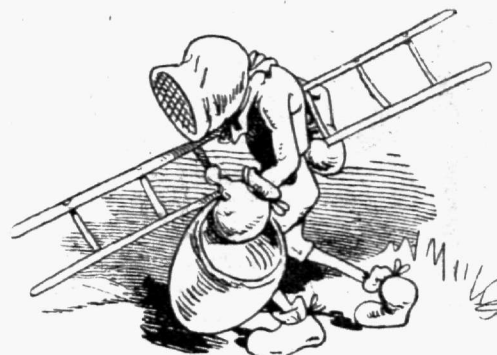
Nüüd õpetaja suudleb lille,
Kristiine punastab, ah! jälle.
Ja lõpuks lapse huultele
hänn' Knörrje kaotab suudluse.

näeb, sülem ripub õunapuul! —

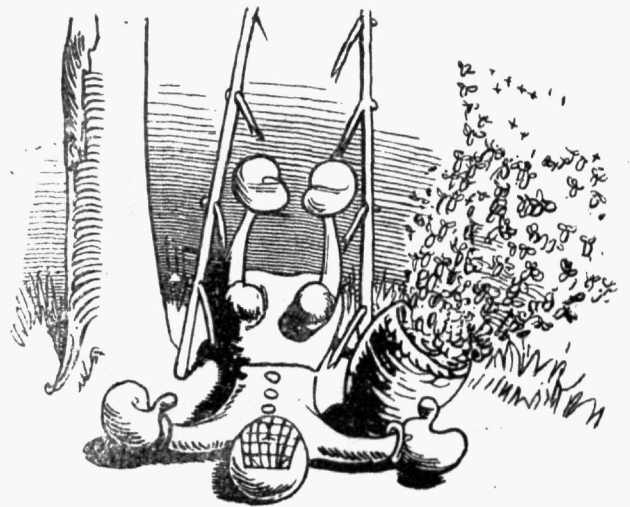
„Adee! Kell kümme ootan sind
sääli aias, kus on mesilind!“
Eugeen, kes kuuland, tunneb piina,
et Knörrjet armastab Kristiine.

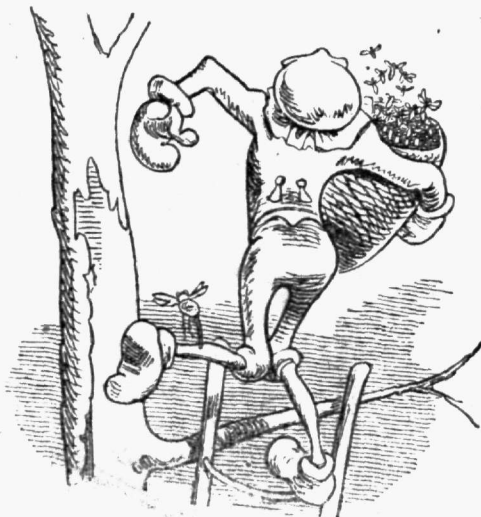
Nüüd ruttu müts, ja korv ja redel,
ehk muidu asi üsna vedel!

Ta kaetud näol, kuid kartuseta
saand süleme ju vangi võtta

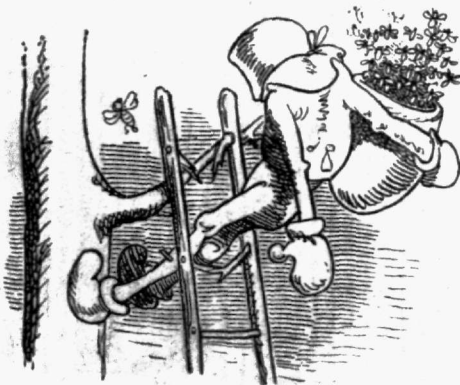
ja — kraks! Hans Dralle kukub alla,
ning sülem korvist pääseb valla,

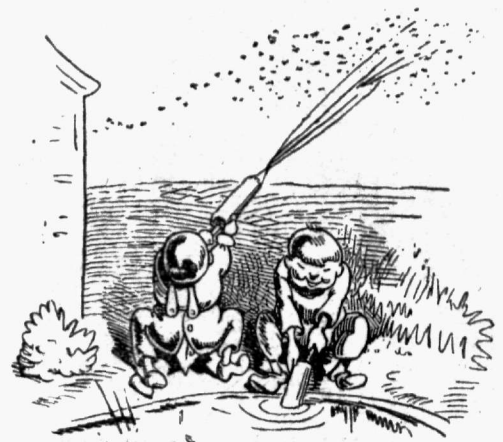
ja ülal seisab künalsirgelt,
kui mesilind säärt nõelab virgelt.

ja sumisedes lendab ta
siis minema.
Kaks poissi istub lombi juures
ja laseb vett säält kaares suures.

Oi, katkeb ülemine pulk,
sest liiga raske on see hulk;

Ei mesilased hooli veest,
nad lendavad, et hoia eest.

(Järgneb)

Gustave Doré: Püha Venemaa

9. järg

Peeter seisab isiklikult oma lossi ees vahil. Kui ta kindralid selle üle imestust avaldavad, käib ta nendega omamoodi ümber.

Ta sõjakus avaldub sõjas rootslastega. Kuningas Karl XII lööb teda Narva lahingus. Niiviisi purustavad nad teineteist korda mööda, kuni Karl XII väed Poltaava löömingus otsa lõpevad. Et oma lõvivahvust rahvale demonstreerida, laseb Peeter oma läbilastud vammuse avalikuks vaatamiseks välja panna.

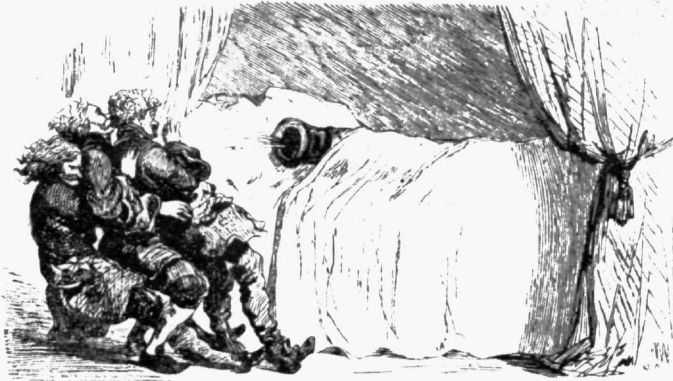
Peeter käib ringi mõttega oma maa südames päälinna rajada. Suure otsimise järele leiab ta sündsä koha — määratumas soos.

Insenerid paluvad Peetrit täpse informatsiooni saamiseks vaevaks võtta ise sohu minna; ta keeldub aga sellest, jagades armulikult aumärke.

Idee, et ta ainult unes võiks olla Euroopa ära neelud, on Peetri nii moonutand, et teda vaevalt võib ära tunda tema abikaasa Katariina, kes oma tsaarliku abikaasa näoildest hämmastund.

Kui Peeter tunneb enda lõpu lähenevat, käsutab ta oma ministrid enda juure ja kõneleb, päale selle kui ta kolm korda on aevastand, nende vastu: „Mu sõbrad, mu töö on lõpetatud. Olen liig vana, et nälga tegude järele, mis minus mässab, rahuldada suudaksin. Teie, nooremad jõud, peate mu noobli apetiidi päri-

jad olema. Aga enne kui peatan oma eelkäjate Aleksandri, Caesari ja Attila juures, teatan teile oma viimsest tahtmisest. Olgu ta teile püha. Ärge unustage iialgi, et Euroopa tohib olla ainult Vene provints, keda valitsevad inimesed, kellele olen äraarvamata helduses luband end monarkideks nimetada. Teie peate need herrad viibimata ametist tagandama ja nende maad liitma riigiga, mis teile pärandan. Kui need sellele ootamata kombel peaks vastu panema, panete teie nad abinõudega, mida teid armastama õpetasin, mõistma teisele arvamisele viia — ... Ah, tunnen, et mu tund tuleb... veel üks sõna, oh venelased: olge kannatlikud, kuid leppimatud. Minge ikka püsti päaga, ja põlake julgelt olevikku, et elada minevikust. Pistke põlema, tapke, lööge maha kõik, kui see ei lähe teisiti — kuid tehke seda noobliit. Hävitage ennem Euroopa, kui et Venemaa liig vähe saaks. Oh venelased, mäletage alati seda, minu vanaisa Peetrusele öeldud sõna: „Sina oled kalju, ja sellele kaljule tahan ma oma koja ehitada.“

(Lõpp)

Meie lugejetele

Järgmine „Odamehe“ number ilmub lihavõtte pühiks suure pühade-albumina ja mitmekesise sisuga.

Ülesanded

Hobuhüppe-ülesanne nr. 4

ta	jõu	nüüd	liug	tu	na	ra	pu
mind	leb	õh	gu	ä	ri	mus	hab
da	vaa	le	lä	se	mer	sik	min
ü	se	ke	ba	me	bi	ta	ti
ri	sin	ru	lii	de	päik	na	ük
la	yu	ju	tas	mu	re	tii	na
na	su	ta	lin	hu	lao	gel	ü
vaa	na	ku	tab	kau	le	pin	vü

Missugune värss on siia ruudustikku peidetud Fr. Tuglase toimetatud „Odamehe“ 1919. a. kogukõitest?

Ülesande lahendus

„Od.“ eelmises nrs. ilmund hobuhüppe-ülesandes nr. 3 on peidetud A. Kivi romaanist „Seitse Venda“ Jukola poiste „Rajamäe rügemendi marssist“ 2 värssi (lhk. 86 ja 87):

„Mingem nüüd siis küladesse
Mööda soid ja mägi,
Kohitsema, kuppulaskma,
Käubitsema pigi.

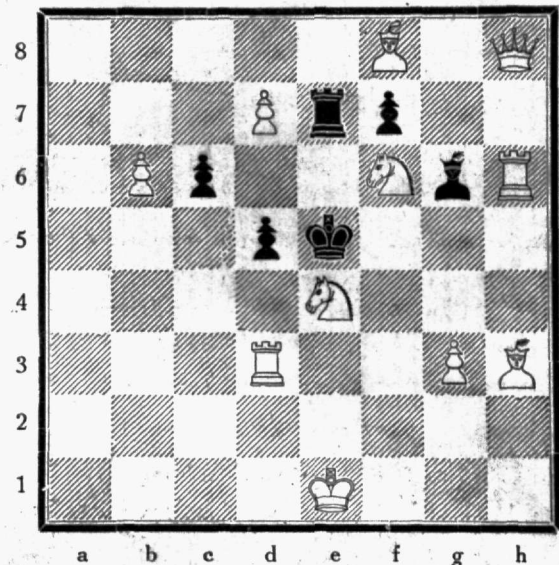
Miks need kuldid hädaldavad,
Pörsad nagu võllas?
Vaata: Mikko läve kohal,
Nuga tupest väljas.

Rajamäe rügemendi marss“.

Male

Ülesanne nr. 2

J. R. Neukomm Budapestis

Valged: K1, Lh8, Vd3, h6, Of8, h3, Re4, f6, J: b6, d7, g3 (11)
Mustad: Ke5, Ve7, Og6, J: c6, d5, f7 (6)
Matt kahe käiguga

Ülesande nr. 1. lahendus

1. c2—c4.

Mitmed lahendajad astuvad 1. Kb3—b2, mille päale must 1. Lh3—f1 vastab.

Õige lahenduse saatsid F. Pomerants Auverest, Pagar Kilingi-Nõmmest ja A. Soosaar Kilsis mõisast.

A. T.

Toimetusele saadetud kirjandus

A. Gailit: Purpurne surm. Romaan 231 lhk. Hind 225. — ja 275. — „Noor-Eesti“ kirjastus.
A. H. Tammsaare: Kaks paari ja üksainus ning teised jutustused. 103 lhk. Hind 100. — „Noor-Eesti“ kirjastus.
M. Metsanurk: Vagade elu. Näidend. 48 lhk. Hind 100. — „Noor-Eesti“ kirjastus.
Juhan Jaik: Rõuge kiriku kell. Luuletusi 1918—1922. 54 lhk. Hind? — „Leelo“ kirjastus.

Vastutav toimetaja ja väljaandja Carl Sarap. — Trükitud K.-Ü. „Postimehe“ trükikojas, Tartus
Järeltrükk ja piltide reprodutseerimine ilma „Odamehe“ loata keelatud

Pildileht „Odamees“

on oma mitmekesise, huvitava ja väärtusliku sisu tõttu saand kõige loetavamaks ajakirjaks Eestis.

Pääle kodumaa kaugemat ja lähemat minevikku käsitavate illustreeritud artiklite, mille tõttu „Odamees“ on koguni paljudesse koolidesse õppeabinõuna tee leidnud, toob ajakiri „Odamees“ rohkesti muud huvitavat pildi- ja lugemismaterjaali.

1924. aastal järgneb „Odamehes“ O. Lutsu pikem jutt „Äripäev“, mis sama autori Tootsi lugude „Kevade“, „Suve“ ja „Tootsi pulma“ järjena täis sütitavat humoori ja huvitavat sündmustikku.

„Äripäev“ ilmub illustreerituna kunstnik R. Kivitilt, milleks pole tarvitatud mitte ainult „Äripäeva“, vaid ka „Kevade“, „Suve“ ja „Tootsi pulma“ aineid.

Pääle selle järgneb „Odamehes“ Mayne Readi romaan „Pääta ratsanik“, mida meie lugejad juba ülipõnevana on tundma õppind.

„Odamees“ ilmub 1924. aastal endiselt kord kuus.

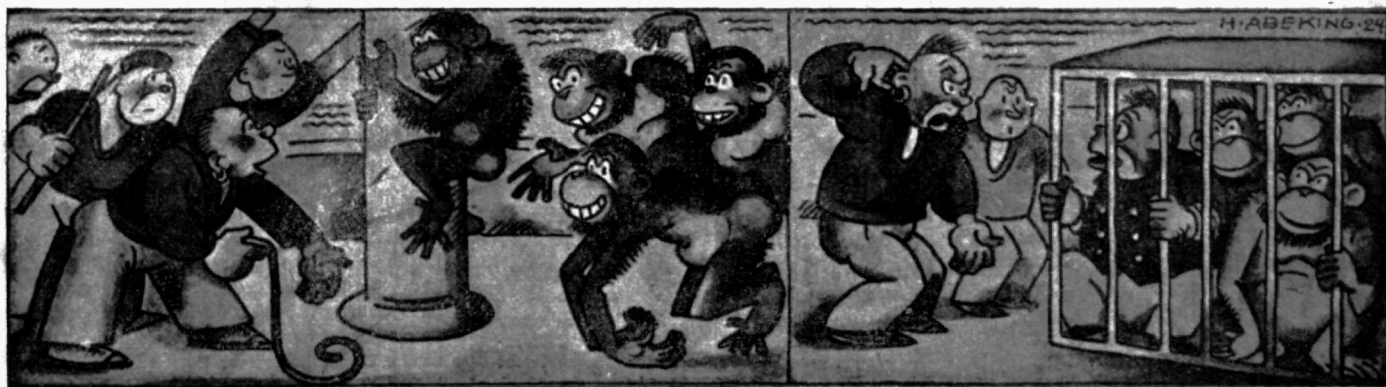
„Odamehe“ tellimishind on endine:

$\frac{1}{1}$	aastas (12 nrt)	— 400 mk.
$\frac{3}{4}$	„ (9 „)	— 320 „
$\frac{1}{2}$	„ (6 „)	— 220 „
$\frac{1}{4}$	„ (3 „)	— 115 „

Tellimise aadress: Tartu, Promenaad 7-a, „Odamees“.

Tellimisi võtavad ühtlasi vastu kõik Eesti Vabariigi postkontorid ja suuremad raamatukauplused.

Toetage tellides „ODAMEEST“! Soovitage „ODAMEEST“ omas tutvuskonnas! Koguge „Odamehele“ uusi sõpru! Teatage talitusele, kui „Odameest“ Teie lähemas ümbruskonnas veel müügil pole.

Laeval, millega Hagenbeckile võõramaa loomi toodi

H. Abeking, „Berl. Ill. Zeit.“

„Poisid, platsi! Ahvid lahti!“

„Korrat, nüüd oleme oma kapteni puuri pistnud!“

„Odamees“ on trükitud Türi Paberi- ja Puupapi-vabriku A./S. paberil
Tartu ladu — Küütri tän. 5, kõnetraat 4-77

Kauba Pank

end. Tartu Vastast. Krediit-Ühisus

Tartus, Suurturg nr. 12, omas majas

Kõnetraat 9 ja 209

Võtab raha hoiule jooksvale arvele ja tähtaja pääle — annab laenusid — ostab ja müüb välisraha — saadab raha tasuta igasse Eesti linna — annab välja akkreditiivisid ja panga garantiisid — nõuab sisse igas Eesti linnas vekslid ja raudteetähti ja toimetab kõiki muid panga operatsioone

Johann Sarap

Raamatu- ja kirjutusmaterjaalikauplus

Rakveres, Pikk tänav nr. 11

Kirjastus „Odamehe“ esitus ja ladu

„Õpetatud Eesti Seltsi“ väljaanded

Kirjastus „O.-Ü. A. Org“ esitus

Ajakirja „Odamehe“ abitalitus

Ajakirja „Ajalooline Ajakiri“ abitalitus

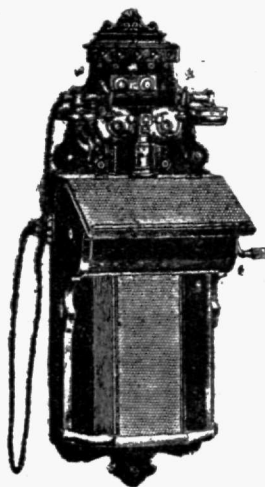
Päevalehe „Postimehe“ abitalitus

Koolidele ja õpetajatele hinnaalandus | Raamatukogude varustamine % %

Tartu Telefoni Vabrik Aktsiaselts

Tartus, Puiestee tän. 9-11

Telegr. aadress: Telefonivabrik Tartu
Telefon 234

Nõrgavoolu elektrotehnika tarbeasjade valmistus.

Eriala: telefoni aparaadid, keskjaamad, piksekaitsjad, kellad jne.

Tööstuse saadusi müüakse laost ja saadetakse tellimiste pääle välja.

Moe-, pudu- ja pesuäri Vennad Lepp

Tartus, Kaubahoov nr. 2, tel. 4-81

Alaliselt rikkalik valik: meester. ja naister. pesu, triik-särke, kraesid, manshette, kaelasidemeid, trakse, siidi-kaelashalle, sukki ja sokke, kindaid, koetud villaseid naister. jakke, meester. veste, laste kostüüme, shalle ja mütse. — Kõiksuguseid pitse, pesatse ja pesusakke. — Eht prantsuse villast lõnga — rohkeis värvides. — Täielik valik käsitööniite DMC.

==== Igasugune korralik riiete auruga voltimine. ====

Jällemüüjatele hinnaalandus
Hinnad põistlemata odavad

Eesti LAENU- ja HOIU-ÜHISUS

Tartus, Suurturg nr. 14, omas majas

==== Telefon nr. 177. ====

Äritunnid kella 10—2-ni

Kõige vanem Eesti rahaasutus

Asutatud 1902. aastal

Ühisus annab laenusid, võtab vekslid, veokirju ja muid dokumente sissenõudmiseks, saadab raha teistesse linnadesse
j. n. e., j. n. e.

Ühisus võtab raha hoiule

tähtaegade, kuude ja päevade pääle
ja maksab ajakohast protsenti.

Osa-ühisus

„LINDA” KOHVIK

Suurturg 2 // // // Suurturg 2

Telefon 4-83

Eesti seltskonna
parem kohtamispaik

Alati saadaval
kõiksugu
kondiitri saadusi

Tellimised täidetakse korralikult

Kondiitri-äri ja restoraan

E. WATTMANN

Tartus, Lossi tän. 1

Tel. 772

Valmistab maitserikkalt kõik-
suguseid kondiitri töid

Restoraanis

alati saadaval külmad ja
soojad suupisted

Puhas ja korralik teenimine

Koguge kapitaali

ja kindlustage endid mustapäevade vastu!
Iga kokkuhoitud mark pange hoiule. —
Hoiul kasvab raha ajajooksul mitmekordseks
ja aitab majanduslikku elu tõsta.

Raha võtab hoiule

jooksvale arvele päeviti ja kuude viisi
ning mitmesuguste tähtaegade pääle.
Hoiusummade eest maksetakse
ajakohaseid protsente.

Kolmas Tartu Laenu-Hoiu-Ühisus

Tartus, Suurturg nr. 8

K.-Ü. „Loodus“ on suurem eesti-keelsete kooli-, õppe- kui ka teadusliste-raamatute kirjastus Eestis. Meie toodanguga lähemaks tutvunemiseks nõudke „Raamatute tutvustaja nr. 5“. Hinnata väljaanne. Saatekuludeks 10 marka postmarkides saata.

K.-Ü. „LOODUS“

Raamatu- ja kirjutusmaterjalikauplus
Rüütli tän. nr. 9. — Ladu: Vana tän. nr. 1

PEEGLIVABRIK

H. TÖNISSON & K^o
AKTSIA SELTS / TARTUS
VALMISTAME KOIKSUGU PEEGLID
JA LIHVIME MÖÖBLI-KLAASI

Kirvenägu trammil

H. Abeking, „Berl. Ill. Zeit.“

„Palun, üks pilet!“

„Jälle puhas kasu!“

Äri märk

Kaubamaja **R. Reichmann**, Tallinn

Moodiäri, Pikk tän. 25, kõnetraat 16—17

Minu äri pääülesandeks on ostjale kõige uuemat ja kõige paremat pakkuda.

Ostja, kes kauba hädusest lugu peab, leiab et minu hinnad odavad ja ostmine minu juures tulus on.

„Odamehe“ uuemad väljaanded

O. Loorits: Eesti keele grammatika. Kõige täielikum eesti k. gr. Tarvilik käsiraamat igale kirjakeele tarvitajale. Ülevaatlikkude tabelite tõttu iseäranis kasulik soovitava vormi kiireks leidmiseks igapäevases keele tegelikus tarvitamises. XII + 175 + 4 lhk. suures formaadis. H. 250. —

J. Kuulberg: Laste sõber. Aabits ja lugemik. Neljavärvil. kivi-trüki piltidega. Illustr. R. Kivit, keelel. redig. mag. J. Aavik, ped. ja metood. kaasa aidand Tartu Õp. S. dir. J. Tork. H. 120. —

J. Tork: Lugemise õpetamisest. Õpetajaile ja lastevanematele. H. 30. —

A. Kivikas: Ristimine tulega. Romaan Eesti Vabadussõjast. Trükitud Berliinis, häälpaberil. H. 200. —

E. Meumann: Esteetika süsteem. Tõlk. A. Oras. V. Ridala „Esteetikat“ arvustades soovitas J. Semper selle raamatu meie koolidele kõige kohasemana. H. 160. —

J. Koppel: Ülesannete kogu met. mat. õpper. juure. 256 lhk. H. 200. —

F. V. Mikkelsaar: Geomeetria alg- ja täienduskoolidele. Kordamis- ning täienduskursus 6., 7. ja 8. õppeaastale. 192 lhk. H. 160. —

A. Bekker ja H. Audova: Andmed Pühajärve uurimisest I.—II. Mitmevärvil. kaartidega, pildid ja tab. H. 160. —

E. Ül. S. „Veljesto“: Mõtteid valmivast intelligentsist. Lisa: Ankeet: mis arvatakse meie üliõpilaselust ja selle ülesandeist. H. 250. —

A. Vaga: Viru väerind vabadussõjas. H. 160. —

Ajaloo Arkiiv III: Revisjoni tulekul. H. 75. —

A. Kivikas: Bistimine tulega. Romaan Eesti vabadussõjast. H. 200. —

J. London: Kahe nõoga mees. „Od.“ rahvar. nr. 8. H. 20. —

S. Lagerlöf: kivi Rottua järves. „Od.“ rahvar. nr. 9. H. 20. —

Fr. Puusepp: Keelelised harjutused õigekirja õppimiseks koolidele ja iseõppijaile. 3., 4., 5. ja 6. õppeaasta. 200 harjutust. II. muutmatu trükk. Hind endiselt 100. —

„Odamehe“ väljaandel ilmuvad

Fr. Puusepp: Keelelised harjutused ühes kirjasäädmise õpetusega. Piltidega (10 pildiseeriat). 1. ja 2. õppeaasta.

Prof. J. Jõgever: Eesti keele grammatika I. aasta. Täiendatud ja parand. trükk.

Prof. A. M. Tallgren: Saaremaa ja Muhu muinasjäänused. Piltidega ja kaartidega.

Prof. A. M. Tallgren: Euroopa muinasaeg. Piltidega.

M. Aul: Vana Idamaa. Ajaloo lugemik. Piltidega ja kaardiga.

Seeriad postkaarte kodumaa minevikust. Haruldased vanemad pildid Eesti linnadest, lossidest, maalinnadest, rahvast ja rahvaelust, maastikust jne. Tarvilikud meie koolidele õppevahenditena ajaloo alal.

Koguteos Soome — maa, rahvas ja kultuur. Paremate asjatundjate kirjutatud ülevaetlik teos meie vennasrahvast. Rohkete piltidega. Toimetand Akadeemilised Hõimklubid Tartus ja Helsingis.

Lay: Eksperimentaalne pedagoogika. Tõlk. A. Koort.

J. Aavik: Laste laulud. Viisid J. Kuulbergi alglugemiku „Laste sõber“ sõnadele.

Pääladu: „Odamees“, Tartu, Promenaad 7-a, tel. 67, postk. 51

Peegli ja aknaklaasi kauplus

P. Loderaud & M. Veimann

Tartus, Uueturu tän. 15. Telefon 501

Võetakse tellimisi igasuguse klaasi lihvimise, sildi maalimise ja vanade peeglite uuesti hõbetamise päale vastu

Ed. Uusen

**Rätsepp Tartus
Promenaad 4**

R. Brett riidekauplus

Suurturg 17, raekoja ees,

soovitab kodumaa vabrikutest

möödukate hindadega

naisterahva palitu ja mantli
meesterahva
kalevi, kreppkalevi ja drapi
musliini, kretongi ja oksfordi
halbleini, madapolami ja batisti
kõiksugu kleidi ja pluusi

riiet

KOGUGE KAPITAALI!

Hoidke igal summakest kokku ja tooge ta hoiule

Tartu Majaomanikkude Panka, Suurturg nr. 7

Kodus ei kannu raha kasu / Hoiul kannab raha protsente ja suurendab kapitaal / Kodus võib raha kergesti kaduma minna / Hoiul seisab raha kindlasti alal ja on tarbekorral tarvitada / Hoiusummade kui ka tähtajaliste väljaandmine sünnib igal ajal ilma takistuseta.

„ODAMEHEL ILMUS„

Fr. Puusepp: Keelelised harjutused õigekirja õppimiseks koolidele ja iseõppijaile. 3., 4., 5., ja 6. õppeaastale. 200 harjutust. II muutmatu trükk. Hind endiselt 100. —

LANZ'i ————— fabriku ————— viljapeksu garnituurid,

Rootsi Thermänius'e peksumasinad

Mathildedahl lokomobiilid

Rootsi nafta-mootorid

LANZ'i nafta-mootorid „Bulldog”

Lokomobiilide ja peksumasinade osad ja pakkungid: asbest, klingerit.

Rootsi „Herkules“ niidumasinad ja rehad

Kõigi niidumasinade jaod.

Rootsi koorelahutajad „Alfa“ ja „Globe“

ning nende lisajaod.

Rootsi piimakannud „ALFA“, kurnad „ULAX“

Üõimasinad ja -pressid „ASTRA“

Gerberi aparaadid, pipetid, korgid j. n. e.

Täielikud piimatalituste sissesäaded

käsitsi ja auru jõul kõige paremate masinate
//// // ja riistadega; eelarved hinnata. //// //

Riia Rasemsky adrad, vedruäkked, heinamaa-äkked

ja nende jaod.

Aull'i fabriku tuulamismasinad ja sorteerijad

Tuulamismasinade sõelad

Kuivatuspλεκid

Looma-, trenki- ja kõietamisketid.

Masina-, silindri-, koorelahutaja-,

Laua- ja detsimaalkaalud, vihid.

auto- ja mootoriõli

Masinarihmad.

Heeringad, sool.

Kõik nimetatud kaup on laos

C. A. Wirkhaus

Tartus, Peterburi tän. 42. Tel. 195

Abikontor: Tallinn, Vana-Uuru tän. 15

„Laste sõber“

Aabits ja lugemik

Kokkusaadnud Tartu õpetajate seminaari algkooli õpetaja **Johannes Kuulberg**, illustreerinud **Richard Kivit**, keeleliselt redigeerinud magister **Johannes Aavik**, pedagoogiliste ning metoodiliste näpunäidetega kaasa aidanud Tartu õpetajate seminaari direktor **Juhan Tork**, raamatu aabitsaosa sõnadele lastekohased viisid loonud meie lugupeetud helilooja **Juhan Aavik**.

Arvestades 16. märtsil s. a. Eesti Kirjanduse Seltsi koosolekul 1923. a. ilmunud eesti keele õpperaamatuid, leidis Tartu linna 15. algkooli juhataja **M. Okas** raamatul järgmised puudused: 1. Temas on kõrvale heidetud lugemis-kirjutamismetood ning tarvitusele võetud ühekülgne (**M. Okas'e** arvates!) lugemismetood. 2. Temas võetakse alguses läbi ainult ladina trükkikirja suured tähed. 3. Tema aabitsaosa on kirjutatud värsides. Neist „Laste sõbra“ aabitsaosa iseäraldustest väljamineks tunnistab **M. Okas** raamatu meie kooli nõudeid mitterahuldavaks.

Võrdluseks toome siinkohal välismaade paremate pedagoogide arvamisest **M. Okas'e** poolt etteoodud „Laste sõbra“ iseäralduste kohta: Eesti Õpetajate Liidu poolt 1922. a. suvel 28. juulist 5. augustini Tallinnas korraldatud esimesel Eesti kasvatusaadlisel nädalal avaldas

I. Berliini autoriteetsem pedagoog ja koolimees Paul Werth

omis loenguis, kuidas sakslased algkooli alamais klassis töökooli tegelikult teostavad, aabitsa kohta järgmisi mõtteid: 1) „kirjutamine on pääasjalikult sõrmede tehnika. Kui nüüd mõlemad tegevusi ühel ajal harjutatakse, siis peab küll kummagi tegevuse järjekindlast jätkamisest loobuma, sest kõige kergemini sünnitavaile ja kõige paremini üksteisega ühendatavaile häälkile ei vasta alati kõige kergemini kirjutatavad tähed. Pääle selle on kahe isesuguse tegevuse õppimine algajale liig koormav. Sellepärast lahutame meie kirjutamise lugemaõppimisest ja algame viimasega.“ (V. „Kasvatus“ 1922, a. nr. 19, lk. 308, refereerinud E. Martinson). 2. „Meil tarvitusel olevast suurest tähestikkude hulgast jäävad valida ainult ladina trükkikirja suured tähed. Et kõik teised tähestikud neist viimastest tulevad, siis võime neid viimaseid algkujudeks nimetada. Linder on 2300 Leipzigi lapse juures katseid teinud ja tõenduse leidnud, et algkujudest arusaamine ja nende jäljendamine lastele kõige kergem on. Valime esimeseks tähestikud algkujud, siis käime põhimõtte järele „kergetalt raskemale“. (V. „Kasvatus“ 1922, a. nr. 20, lk. 309).

II. Berliini õpetajate ühing

säeb aabitsa kohta järgmised nõudmised üles: 1) Tulevane Berliini aabits ei pea olema lugemaõppimise „raamat“, nagu seda seni mõistetud, vaid palju enam lapselik-rõõmus noorsoo raamat ja esimene lugemik. Lugema õppimine ise sünnib aabitsa käiku silmas pidades tahvilil, lugemiskasti ja lugemismasinale. 2) Uue aabitsa järgi õpitakse algul ainult lugemist. Kõige enne tarvitatakse ladina trükkikirja suuri tähti. 3) Puht lugemistehtavilised harjutused, mille sisus puudub igasugune side või päalegi mõttetumad silbid, ei kuulu aabitsasse. 4) Aabitsa sisu olgu ammutatud kuue-, seitsmeaastaste laste vaatepiirkonnast ja tundeilmast. 5) Aabits olgu rikkalikult kaunistatud värvorõõmsate, kunstiväärtslike, kuid selle juures siiski lastekohaste piltidega. Ka peab ta võimalikult moodustama ühtlase raamatuüksuse. (V. „Kasvatus“ 1922, a. nr. 20, lk. 321—322).

„Laste Sõber“ on esimene ja ainuke töökooli nõuete kohaselt kokkusaetud aabits Eestis ja tähendab pööret eesti senises aabitsakirjanduses.

Kuivõrd hästi „Laste sõbra“ lugemikuosa on õnnestanud, tõendab muuseas ka asjaolu, et **W. Tammani** ja **A. Rulli** aabitsa ja alglugemiku „Huvitaja“ teise trüki on paigutatud terveelt viis lugemistükki, mis „Laste sõbrast“ osalt allika nimetamata laenatud. Et „Huvitaja“ trükkimise ajal „Laste sõber“ veel müügil ei olnud, siis on kirjastusel arusaamata, missugusel teel need lugemistükid „Huvitajasse“ on sattunud. Kõike seda silmas pidades usub kirjastus kindlasti, et metood, millele tugeneb „Laste sõber“, mitte ainult tulevikus (?), nagu arvab **M. Okas**, vaid juba lähemal aastal ja mitte

III. Leipzigi õpetajate ühing

säeb aabitsa kohta samasugused nõudmised üles ja esineb ise nende nõudmiste kohaselt paljude tuntud koolimeeste ja lastekirjanikkude osavõtmisel kokkusaetud aabitsaga „Guck in die Welt“. Selles aabitsas õpetatakse ainult lugemist ja tarvitatakse alguses ainult ladina trükkikirja suuri tähti. Ka esineb selles aabitsas rikkalikult rütmiline sõnastus ja riimkõne, nagu „Laste sõbraski“.

IV. Zürichi pedagoogid Ed. Oertli ja Em. Schöppli

kirjutavad endi raamatus „Das Arbeitsprinzip im ersten Schuljahr“ lugemis-kirjutamismetoodi kõrvaleheitmisest

Helveetsia

koolides kui tähtsast sündmusest järgmist: „Suurem osa kooliuuendajaid on kõrvale heitnud lugemis-kirjutamismetoodi ja käsitavad lugemist ning kirjutamist lahus, kui kaht sisuliselt täiesti lahkuminevat tegevust ja distsipliini, mis väike laps mitte korraga, vaid üksteise järele ära õppima peab (v. lhk. 42).

V. Hämenlinna seminaari juhataja Aukusti Salo

poolt kokkusaetud „Uusi aapinen“, mis

Soome

rahvakoolides kõige laialisemat tarvitamist on leidnud, läheb välja samadest põhinõuetest: tarvitab aabitsa osas ainult ladina trükkikirja suuri tähti ja jätab kõrvale kirja õpetamise. VI. Samade põhinõuete kohaselt on kokku saetud veel järgmised saksa paremad ja uuemad aabitsad: „Caspari-Fibel“, kokkusaadnud **Gertr. Caspari** ja **Kurt Weckel**, „Meine-Fibel“, kokkusaadnud **W. Henck**, **V. Trandt** ja **E. Wille**, „Hansa-Fibel“, kokkusaadnud **Hamburgi** seminaari õpetaja **O. Zimmermann**, „Hirts-Fibel für Arbeitsschule“ ja terve rida teisi. Kõigis neis on märgata tendentsi tarvitada võimalikult rohkem riimkõnet ja rütmilist sõnastust, nagu seda on tehtud „Laste sõbraski“, sest see tekitab elavust, edendab mõnuga lugemist, huvitab lapsi, on lähikeste ridade tõttu kergem lugeda, äratab lastes arusaamist keeleilust ja võimaldab lugemistunde laulmise abil mitmekesisemaks teha.

Nagu kõigest ülemaltoodust näha, peavad paremad ja autoriteetsemad välismaade koolimehed ja pedagoogid **M. Okas'e** poolt etteoodud „Laste sõbra“ iseäraldusi aabitsa

suurimaiks paremusteks.

Et **M. Okas'**el pääle eelpoolnimetatud midagi muud ette tuua ei olnud, kuna ta aabitsa pildid häädeks ja lugemiku osa täiesti rahuloldavaks pidi tunnistama ja et „Laste sõber“ ka kõigis teistes küsimustes ülalnimetatud õpetajate ühingute ja paremate pedagoogide nõudmisi on silmas pidanud, siis võib sellest järeldada üht:

ainult lasteaedades (pedagoog! pedagoog!!!), vaid just koolides laialdast tarvitamist leiab.

„Laste sõbra“ viisid ilmuvad lähemal ajal. Lõpuks küsib kirjastus siinkohal avalikult **M. Okas'**elt, missugusest allikast on pärit sarnase ärilise maiguga kuulujutt, millega **M. Okas** Eesti Kirjanduse Seltsi koosolekul esines, nagu maksaks „Laste sõber“ 180 marka. „Laste sõbra“ hind on, nagu üldiselt teada, kõigest 120 marka, õpetajatele harilikud protsendid.

„Odamees“ I Carl Sarap

EESTI PANK

OSAKONNAD KÕIGIS MAAKONNA LINNADES

Arvete seis 29. veebruaril 1924

AKTIVA

Kassa :	
a) pangatähed	508.892.800.—
b) riigikassatäh, vahetusraha jne.	496.354.871,—
Väärtpaberid	1.005.247.671.—
Välisvaluuta	69.536.316.—
Laenuid välisvaluutas	73.175.258.—
Diskonteeritud vekslid	313.972.610.—
Konto-korrent arved	1.631.990.807.—
Akkreditiivide ja garantiide laenuid	2.601.108.706,50
Väljamaa korrespon. „Nostro“	858.757.961.—
Korrespondendid „Nostro“	634.760.517,50
Korrespond. välisvaluuta „Loro“	3.955.658.—
Korrespondendid „Loro“	261.561.200.—
Korrespond. välisvaluuta „Loro“	6.114.455,50
Korrespondendid „Loro“	192.546.756,74
Osakonnad	70.615.081,61
Mitmesugused arved	
	<u>7.723.342.998,85</u>
Väärtused depooos	626.896.377,50
Inkasso dokumendid	486.295.982,50

PASSIVA

Põhikapitaal	250.000.000.—
Tagavarakapitaal	72.283.136.—
Amortisatsioon kapital	2.666.787,50
Pangatähed	2.250.000.000.—
Riigikassa	2.040.416.739,50
Hoiusummad	1.570.589.697,13
Väljamaa korrespondendid „Nostro“	12.584.319,50
Korresp. välisvaluuta „Loro“	82.552.003.—
Korrespondendid „Loro“	10.194.685,50
Akkreditiivid ja garantiid	855.364.561.—
Osakonnad	203.516.418,98
Mitmesugused arved	135.070.737.—
1923. aasta puhaskasu	238.103.913,74
	<u>7.723.342.998,85</u>

JUHATUS

PANK TOIMETAB KÕIKI PANGAOPERATSIIONE KODU- JA VÄLJAMAAL

Raamatukogudele

soovitab „Odamees“ paremat kirjandust:

Algupärane ilukirjandus

- H. Adamson: *Mulgimaa*. Kirjanduslikkude ajakirjade läbi tuntud luuletaja ainus luuletuskogu. Hind 30. — ja 15. —
- A. Alle: *Carmina barbata* (Habemikud laulud). Luuletuskogu. Hind 75. —
- A. Alle: *Üksinduse saartele*. Luuletuskogu. Hind 100. —
- A. Gailit: *Klounid ja faunid*. Följetoonide kogu. Sisaldab rohkesti pilte, karikatuure ja kirjanikkude käekirjanäiteid. Ainus sarnane raamat eesti kirjanduses. H. 180. — ja 120. —
- A. Kallas: *Kui pisarad kõnelevad*. Religioos-filosoofiline teos. Parem raamat sellelaadilises eesti kirjanduses. H. 100. —
- A. Kivikas (M. Karus): *Sookaelad*. Külajutud. Noorema põlve anderikkama kirjaniku esimene ja rohkesti kiitvat arustust teenind teos. H. 40. —
- A. Kivikas: *Jüripäev*. Romaan külaelust, meie lähemast minevikust. Autori suurem teos. H. 250. —
- A. Kivikas: *Ristimine tulega*. Romaan meie vabadussõjast. H. 200. —
- A. Kivikas: *Verimust*. Novellid meie vabadussõjast. H. 150. — ja 100. —
- A. Kivikas: *Verine väits*. Novell. H. 50. —
- O. Luts: *Harald tegutseb*. H. 65. —
- M. Metsanurt: *Epp*. Novell. H. 40. —
- G. Rappo: *Uks lahti!* Komöödia. H. 40. —
- K. Rumor (Ast): *Tuled sügisõõs*. Novellikogu. H. 75. —
- J. Semper: *Jäljed liival*. H. 50. —
- J. Semper: *Pierrot*. H. 50. — ja 40. — „Jäljed liival“ ja „Pierrot“ on autori paremad luuletuskogud.
- A. Tassa: *Nõiasõrmus*. Fantastiliste novellide kogu. H. 75. —
- F. Tuglas: *Maa ilma lõpus*. Novell. H. 100. — Arustajailt Tuglase paremaks teoseks nimetatud.
- F. Tuglas: *Jumala saar*. Novell. H. 75. —
- M. Under: *Eelõitseng*. Luuletuskogu. H. 75. —
- H. Visnapuu: *Amores*. Armastuslaulud. H. 50. —
- H. Visnapuu: *Jumalaga, Ene!* Luuletuskogu. H. 75. —
- H. Visnapuu: *Talihari*. Luuletuskogu. H. 100. —

Tõlkeilukirjandus

- C. Doyle: *Prof. Baumgarten*. Naljajutt. H. 15. —
- N. Jevreinov: *Lõbus surm*. Näidend. H. 100. — ja 75. —
- A. Lichtenberger: *Mu väike Trott*. Romaan. H. 75. —
- J. London: *Juhtumised inimesesõdjate saarel I—III*. Romaan. H. kokku 75. —
- J. London: *Kahe nāoga mees*. Novell. H. 20. —
- M. Read: *Valge kinnas*. Romaan. H. 75. —
- J. H. Rosny: *Kolesuur koobasmaa*. Fantastiline novell. H. 35. —
- O. Wilde: *Kānterovilli tont*. Ōudusejutt. H. 30. —
- O. Wilde: *Salome*. Draama. H. 60. —

Loodusteadus

- H. Bekker ja A. Audova: *Andmed Pūhajärve uurimisest*. Suur teos: rohketel ilustustega, tabelitega ja mitmevärvil. kaartidega. Ainus sellelaadiline teos eesti kirjanduses. H. 160. —
- H. Bekker: *Paeseina profiil Martsal*. H. 15. —
- A. Audova: *Järve taimed*. Piltidega. H. 30. —
- M. Univer: *Bioloogia*. H. 75. —

Lastekirjandus

- J. Kuulberg: *Laste sõber*. Mitmevärviliste kivitruki piltidega. H. 120. —
- A. Kivikas: *Nõuandja*. Muinasjutt piltidega. H. 60. —
- A. Kivikas: *Lumimemm*. Muinasjutt piltidega. H. 60. —
- K. A. Hindrey: *Loomade mäss*. H. 75. —
- Kullaketrad*. Muinasjutt piltidega. H. 75. —
- Kuida seitse rütseppa Türgi sõtta läks*. Muinasjutt piltidega. H. 15. —
- Põhjakaru*. H. 10. —
- Sõnakuulmata Zeppelin*. H. 12.

Kirjandus. Kunst. Keel

- F. Tuglas: *A. H. Tammsaare*. Essee. H. 75. —
- F. Tuglas: *Arthur Valdes*. Essee. H. 75. —
- F. Tuglas: *Henrik Jbsen*. Essee. H. 50. — ja 30. —
- F. Tuglas: *William Shakespeare*. H. 75. — ja 60. —
- F. Tuglas: *Eesti uuem ilukirjandus*. H. 75. — ja 60. —
- R. Griwing ja P. Ilves: *Kirikumuusika*. H. 100. —
- J. Aavik: *Muusikalised kirjad*. H. 75. —
- P. Grünfeldt: *Mālestused Juhan Liivist*. H. 40. — ja 30. —
- N. Kulbin: *Kubism*. H. 30. —
- E. Meumann: *Esteetika*. H. 160. —
- J. Semper: *Nāokatted*. Artiklite kogu kirjanduse ja kunsti üle. H. 150. — ja 125. —
- O. Loorits: *Eesti keele grammatika*. Eesti õigekeelsuse käsiraamat. H. 250. —
- A. Kivikas: *Maha lūüriline shokolaad*. H. 20. —
- „Veljesto“: *Mōtteid valmivast intelligentsist*. Kogu-teos. H. 250. —

Eesti ajalugu

- H. Kruus: *Saksa okkupatsioon Eestis*. H. 150. —
- H. Kruus: *Jaan Tōnisson*. H. 90. —
- A. Vaga: *Viru vāerind vabadussõjas*. H. 160. —
- R. Kangroopool: *Balti saksluse viimsed vāgimehed*. H. 65. —
- A. Kruusberg: *A. Grenzsteini vōitlus Jaan Tōnissoniga*. H. 75. —
- A. Kruusberg: *Venestamise tulekul*. H. 60. —
- A. Kruusberg: *Revisjoni tulekul*. H. 75. —
- R. Roht: *Julius Kuperjanovi elulugu*. H. 20. —

Koguteosed

- Siuru II*. Album. H. 150. —
- Siuru III*. Album. H. 150. —
- Looming*. Album. H. 100. —
- Mōtteid valmivast intelligentsist*. Koguteos meie rahvuskultuuriliste kōsimuste üle. H. 250. —
- Ilo I—XII*. H. 735. —
- Odamees*. Toim. F. Tuglas. H. 50. —
- Odamees*. Toim. A. Alle. H. 50. —
- Odamees*. Nr. Nr. 1—10 à 40. —

Mitmesugust

- Kirjanikkude palgakūsimus*. H. 20. —
- Koolimajade pōhikavandid*. H. 100. —
- Taimevōrvide õpetus*. H. 30. —